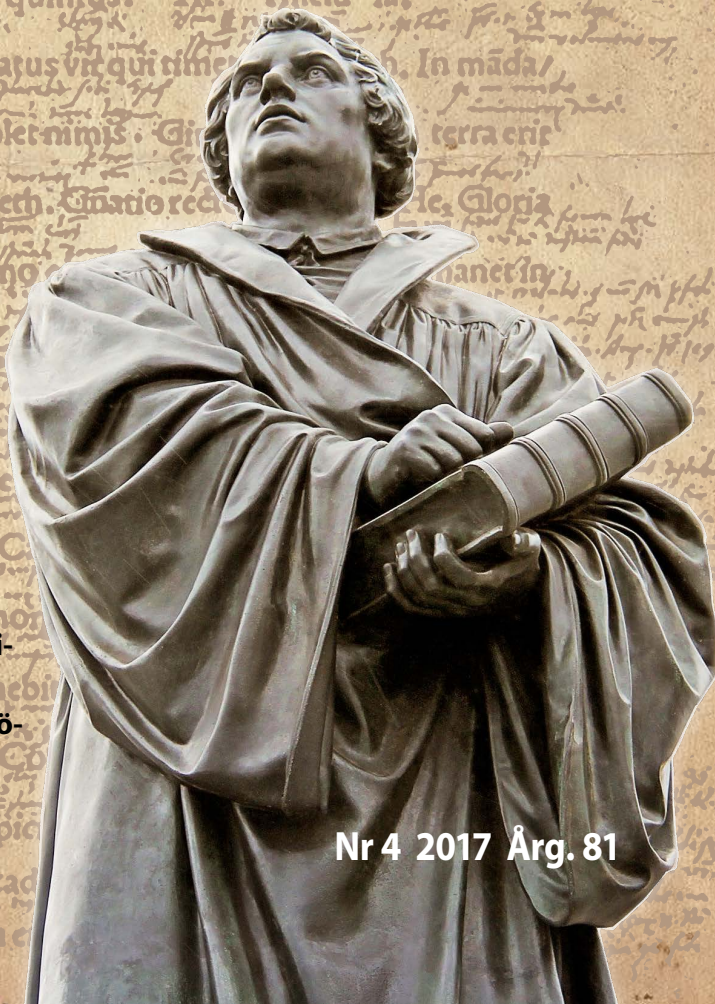

Biblicum

– tidskrift för biblisk tro och forskning

- Bokstavlig eller andlig tolkning II
- Viktiga tolkningsprinciper
- Uppryckelsen, Vedermodan, Tusenårsriket mm
- Simeon i templet

Nr 4 2017 Årg. 81

INNEHÅLL

Redaktionellt	145
Bokstavlig eller andlig tolkning, del II. Siegbert W Becker	146
Lärorika artiklar om Bibeln och bibeltolkning. SE	153
Simeon i templet (Luk 2:25-35). Egil Edvardsen	164
<i>Utblick över samtiden</i>	169
<i>Litteratur</i>	173
<i>Gåvoredovisning</i>	192

BIBLICUM – tidskrift för biblisk tro och forskning

Ansvarig utgivare: Stefan Hedkvist

Redaktör: Seth Erlandsson

Redaktionskommitté: Seth Erlandsson, Stefan Hedkvist, Egil Edvardsen, Ola Österbacka och för layout mm Kjell Petter Bakken.

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år.

Prenumerationspris: 250 svenska kr (stud. 150 kr)

Prenumeranter i Norge: 290 norska kr (stud. 200 NOK)

Prenumeranter i Danmark: 270 danska kr (stud. 190 DKK)

Prenumeranter i Finland och övriga Europa: 36 Euro (stud. 25 EUR)

Våra portokostnader för fyra nummer (som är inkluderat i pren. priset) är f.n.:

Inom Sverige 26 kronor, utanför Sverige minst 96 kronor.

Prenumerationer och gåvor betalas till Handelsbanken med följande IBAN-nummer:

IBAN: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (efter SE34 följer sålunda fem siffergrupper med fyra siffror i varje grupp). Vårt bankkonto: Handelsbanken, clearing: 6806, kontonummer 305 320 718 . **BIC/SWIFT: HANDSESS** behöver anges för betalningar utanför Sverige.

I Sverige kan även fortsättningsvis vårt bankgiro 251-4701 användas.

I Norge finns kontot DnB NOR 7877.08.15400 ännu en tid men kommer så småningom att avvecklas.

Tidskriftens och bokförlagets expedition:

Biblicum, Hantverkaregatan 8 B, SE-341 36 Ljungby.

E-mail: biblicum@biblicum.se Biblicums webbutik: forlag.biblicum.se

Redaktionens adress:

Seth Erlandsson, Vitmåragatan 9 B, SE-722 26 Västerås

E-mail: seth.erlandsson@tele2.se

Glöm inte anmäla adressändring till expeditionen!

BIBLICUM

tidskrift för biblisk tro och forskning

4/2017

REDAKTIONELLT

I samband med årets sista nummer är det dags att förnya prenumerationen. Här intill finns uppgifter om priser (utan höjningar) mm. Vi vill med Guds hjälp fortsätta vårt arbete för biblisk tro och bibeltrogna fördjupningar i vad Bibeln verkligen lär, något som är en verklig bristvara i vår tid. För att nå ut med undervisningen är vi beroende av många prenumeranter och vädjar därför om fortsatt stöd. Stort tack för gåvor och förböner

Detta nummer domineras av frågan hur Bibeln rätt ska studeras och tolkas. Professor Becker ger nyttig vägledning om vad som avgör om en text ska tolkas bokstavligt eller bildligt. En norsk samlingsvolym om bibelsynen och reformationens tolkningsprinciper ger många goda råd för bibelstudiet.

När det gäller vad Bibeln lär om de yttersta tingen sprids många läror som saknar biblisk grund. Granskningen under rubriken "Litteratur" tar upp en rad lärofrågor som många kanske finner svåra eller dunkla men som det är viktigt att få ökad kunskap om. Låt därför inte granskningens längd avskräcka. Den visar hur lätt man kan komma på glid bort från sund biblisk kristendom om man bortser från bibeltextens sammanhang och läser in egna eller andras älsklings tankar.

Redaktören vill tillönska alla läsare en fridfull julhelg och ett gott nytt år i Frälsarens namn, han som är Bibelns kärna och stjärna.

Bokstavlig eller andlig tolkning

(forts. från nr 3/2017)

av Siegbert W Becker

De sju inseglen

Ett bra exempel på hur Uppenbarelseboken lätt kan tolkas finner vi i det sjätte kapitlet, där vi läser om synen av de sju inseglen. När det första inseglet öppnas säger Johannes: *Jag såg, och se: en vit häst, och han som satt på den hade en båge. Han fick en segerkrans, och han drog ut som segerherre för att segra* (v 2). Den här bilden utläggs inte vidare, men när vi kommer till kapitel 19 får vi än en gång läsa om en ryttare på en vit häst och den ryttaren blir tydligt identifierad. I 19:11 säger Johannes än en gång: *Och jag såg himlen öppen, och se: en vit häst, och han som satt på den heter Trofast och Sann. Jag är säker på att varje kristen som kan sin Bibel kan identifiera mannen genom dessa ord. När en kristen tänker på den som är trofast och sann, vem tänker han då först av allt på? Helt säkert på Gud, men i synnerhet på hans Son.*

När vi läser vidare i vers 12 får vi där veta att hans ögon var som eldslågor. I kap 1 har vi redan läst att ögonen på den man Johannes hade sett i sin första syn var som eldslågor. I vers 13 får vi veta att han ”var klädd i en mantel som var doppad i blod” och i slutet av denna vers står det att hans namn är ”Guds ord”. Det är alltså helt tydligt att ryttaren på den vita hästen är Herren Jesus Kristus. När han erövrande drar fram för att erövra, är detta en bild av den segrande Kristus som drar fram genom den här världen med sitt Ord för att vinna undersåtar till sitt rike. Det svärd han använder för att föra denna strid är inte ett materiellt svärd utan Ordets svärd som har förmågan att föra människor till tro på honom.

När det andra inseglet öppnas enligt sjätte kapitlet, säger Johannes i vers fyra att en annan häst kom ut som var eldröd, och han säger att han som satt på den hästen fick makt att ta bort freden från jorden så att

människor skulle slakta varandra. När freden tas bort från jorden och människor dödar varandra är det helt tydligt fråga om en krigstid.

När det tredje inseglet öppnas ser Johannes en svart häst och han som sitter på den har en våg i sin hand. Och han säger: *Jag hörde liksom en röst mitt bland de fyra varelserna: "Ett mått vete för en denar och tre mått korn för en denar"*. För att förstå det här måste man känna till lite om ekonomin på den tiden, så som vi också fått lära känna den i Bibeln. Bibeln gör det helt klart att en denar var en dagslön. Det mynt det är fråga om här är det romerska myntet *denáron*, som är ungefär 75 öre. Detta belopp tjänade man på en dag. Det mått som här används för vete är ett mått som motsvarar ungefär en liter. När en liter vete kostar en hel dagslön blir det ganska svårt att leva. Då blir det ont om mat. Det är således tydligt att ryttaren på den svarta hästen står för en period, när det är mycket ont om mat i världen. Det är en hungertid.

När så det fjärde inseglet öppnas ser Johannes en fjärde häst som han säger är gulblek. Han säger att mannen som satt på den hette "Döden" och att helvetet följde honom. Den fjärde ryttaren är alltså en som för död in i världen på ett sätt som skiljer sig från svärdet och hungersnöden. Kanske vi här framför allt ska tänka på sjukdom, pest. När det femte inseglet öppnas ser Johannes under altaret i himlen själar av dem som hade blivit slaktade för Guds ords skull, som alltså fått lida förföljelse. Det sjätte inseglet för oss till världens slut när himlen försvinner som när en bokrulle rullas ihop och människorna fruktar för Lammets vrede.

I kapitel sex talar alltså det första inseglet om Kristus som drar ut för att vinna människor för sitt rike. Det andra inseglet talar om krig. Det tredje talar om hunger. Det fjärde talar om pest. Det femte talar om förföljelse och det sjätte talar om världens slut. Om du nu läser Matt 24, där Jesus talar om de tecken som ska visa sig vid världens slut, talar han om precis de här sakerna i nästan exakt samma ordning. Han talar där om krig och rykten om krig. Han talar om hungersnöd på skilda platser. Han fortsätter och talar om pest och sedan talar han om att Guds folk kommer att förföljas. Det är precis den ordning som vi har funnit här i Upp 6. Det enda som inte kommer i samma ordning är predikandet av evangelium. I Upp 6 kommer det först, i Matteus evangelium kommer det i slutet. Där står: *Och detta evangelium om riket ska förkunnas i hela världen till ett vittnesbörd för alla folk. Sedan ska slutet komma* (v 14).

Jag tror att var och en som läser Uppenbarelseboken på ett naturligt sätt omedelbart kommer att förstå att kap 6 på ett bildligt sätt beskriver

vad som ska ske vid tidens slut. Om vi hade haft mera tid kunde vi på samma sätt gå igenom kap 7. Detta kapitel är återigen en mycket klar och tydlig bild av Kristi församling. Men jag tänkte att jag i kväll i stället skulle säga några ord om tusenårsriket.

Tusenårsriket

Läran om tusenårsriket sprids bland många konservativa kristna i dag. Vår Wisconsinsynod, som kanske är den konservativaste kyrkan i hela världen, förkastar tusenårsrikesläran som en falsk lära. Detta gör vi på grundval av att Skriftens tydliga ord inte tillåter en sådan lära. Grundstället för tusenårsrikesläran återfinns vi också i Uppenbarelseboken, nämligen i det tjugonde kapitlet. *Och jag såg en ängel komma ner från himlen med nyckeln till avgrunden och en stor kedja i handen. Och han grep draken, den gamle ormen som är Djävulen och Satan, och band honom för tusen år. Sedan kastade ängeln honom i avgrunden och stängde och förseglade den över honom, för att han inte mer skulle förleda folken förrän de tusen åren nått sitt slut. Därefter ska han släppas lös för en kort tid. Och jag såg troner, och de som satt på dem fick rätt att döma. Och jag såg själarna av dem som hade blivit halshuggna för Jesu vittnesbörd och Guds ord och som inte hade tillbett vilddjuret och dess bild eller tagit emot märket på sin panna eller sin hand. De levde och regerade med Kristus i tusen år. Men de andra döda levde inte förrän de tusen åren hade gått. Detta är den första uppståndelsen (Upp 20:1-5).*

Först och främst ska vi komma ihåg att det här är det enda stället i Bibeln där dessa tusen år nämns. Det finns inget avsnitt i någon av de historiska böckerna eller i de profetiska böckerna som talar om just tusen år. Om nu alla de andra talen i Uppenbarelseboken helt klart är symboliska, varför ska vi då helt plötsligt tolka talet tusen här som just tusen vanliga år? Men detta är ändå inte huvudargumentet mot kiliasmen (tusenårsrikesläran). För även om det bara finns ett enda ställe i Bibeln som lär en alldeles bestämd sak, säger vi inom Wisconsinsynoden att vi måste lära den läran. För om Gud har sagt en sak bara en enda gång, bör det vara tillräckligt för varje kristen.

Men om du nu läser hela avsnittet, framgår det tydligt att detta tal är symboliskt. Här kommer en ängel ner från himlen med en nyckel i handen och det är helt tydligt att det inte är fråga om en bokstavlig nyckel, en nyckel av stål eller mässing. Det är fråga om nyckeln till avgrunden. Draken är inte en vanlig drake, utan han identifieras här mycket tydligt

som djävulen själv. Och djävulen har bundits för tusen år. Uppenbarelseboken har tidigare gjort det helt klart vad det är som gör att djävulen är bunden. När djävulen är bunden med kedjor så är det ju återigen inte fråga om en kedja i bokstavlig mening, utan det är något som hindrar djävulen från att fritt röra sig.

I Upp 12 görs det helt klart att det som hindrar djävulens fria rörelse är predikandet av evangelium. De tusen år under vilka djävulen har svårigheter att utföra sitt verk är således den tid när evangeliet blir predikat. Djävulen släpps lös i världen när evangeliet försvinner mer och mer. Vi lär inte som en kyrkolära, men jag är övertygad om att vi nu lever i en tid när djävulen är lös. Till och med så kallade kristna kyrkor i världen förkunnar inte längre evangeliet om Kristi blod och den ställföreträdande försoningen.

Det verkliga krusket med det här avsnittet är vers fyra. På basis av denna vers säger alltid kiliasterna att före världens slut kommer Jesus tillbaka till jorden på ett synligt vis. Och då kommer han att väcka upp de troendes kroppar från deras gravar. Han ska sätta sig på sin tron i Jerusalem och därifrån ska han tillsammans med sitt folk regera hela världen och så ska en period av tusen års frid råda på jorden. Men läs orden i texten! Och läs inte in i orden något mer än vad som står där! Vers fyra säger inte ett ord om de heligas *kroppar*. Det står: *Och jag såg troner, och de som satt på dem fick rätt att döma. Och jag såg själarna av dem som hade blivit halshuggna...* Ibland använder Bibeln uttrycket själ och menar då en person, men aldrig i en fras som denna. Det står: *Jag såg själarna av dem som hade blivit halshuggna*, inte själarna som blivit halshuggna utan själarna *av* dem som hade blivit halshuggna. Dessa själar är helt tydligt skilda från sina kroppar. Dessa själar lever och regerar med Kristus i tusen år.

Avsnittet säger inte ett ord om att Kristus regerar här *på jorden*. Om och om igen säger ju Johannes att han ser dessa ting hända *i himlen*. Helt säkert kommer var och en som känner sin Bibel väl omedelbart förstå vad som menas med *själarna av dem som blivit halshuggna*, som lever och regerar med Kristus. Bibeln lär ju utan tvekan helt tydligt att när en kristen människa dör, går hennes själ till paradiset. Den själen går för att leva med Kristus. Och om och om igen säger Bibeln att vi får regera med Honom i den kommande världen.

När det heter att detta är *den första uppståndelsen*, sägs återigen ingenting här om kroppens uppståndelse. Bibeln använder termen uppstån-

delse många gånger för omvändelsen. Aposteln Paulus säger t ex: *Vakna, du som sover. Stå upp från de döda, och Kristus ska lysa över dig* (Ef 5:14). Många gånger används också termen ”göra levande” för omvändelse. I Ef 2:5 står det *han har gjort oss levande med Kristus*. Den första uppståndelsen hänför sig således antingen till dessa människors omvändelse, när de verkligen började leva med Kristus, eller också syftar uttrycket på den tid när dessa själar gick till paradiset för att leva med Kristus.

1 Tess 4 citeras ofta som ett bevis för en dubbel kroppens uppståndelse. Den vers som ofta citeras är vers 16, där det heter att vid ändens tid ska ”de som har dött i Kristus” uppstå först, och detta förstås som att de döda i Kristus ska uppstå i början av de tusen åren och de som dött i otro kommer att stå upp i slutet av de tusen åren. Men återigen är detta helt oriktigt och onaturligt. Om du läser hela avsnittet och håller dig till de tydliga orden, kommer du att lägga märke till att kontrasten består här inte mellan de *troende döda* och de *otroende döda*, utan kontrasten består ju här mellan de *döda troende* och de *levande troende*. Inte ett ord sägs här om döda otroende. Här står det att ”de som har dött i Kristus ska uppstå först”, och därefter ska vi som ännu lever och tror på Jesus ryckas upp till himlen ”tillsammans med dem” (v 17). Han börjar med att säga att de som lever och är troende inte kommer att ha någon fördel framför dem som redan har insomnat i tron.

Romarbrevet 11:26

En annan tanke som alltid förbinds med tanken på ett tusenårsrike är läran att en universell omvändelse av judarna ska äga rum vid världens slut. Det avsnitt man då utgår ifrån är Rom 11:26, där det står att *hela Israel* ska bli frälst. Detta tolkas i regel så att alla judar ska bli omvända. Men återigen måste Bibeln tillåtas tolka sig själv. I Rom 2:29 säger aposteln Paulus att inte alla de som kallas judar i verkligheten är judar. Han säger: *Jude är man ju inte till det yttre. . . Jude är man i sitt inre, och hjärtats omskärelse sker genom Anden och inte genom bokstaven*. Vad han menar med detta förklarar han i kap 4, där han säger att det är de som tror som är Abrahams barn. Och han gör klart att de som inte tror har inte rätt att kallas Abrahams barn.

Detta påminner om vad Johannes Döparen sa till fariseerna: *Tro inte att ni kan säga inom er: Vi har Abraham till far. För jag säger er att Gud kan väcka upp barn åt Abraham ur dessa stenar* (Matt 3:9). I kap 9 i Romarbrevet säger aposteln Paulus: *Alla som härstammar från Israel är*

nämligen inte Israel, och alla Abrahams avkomlingar är inte hans barn (v 6f). Med andra ord, det är inte var och en som tillhör den judiska nationen som är en jude i Guds ögon. Judarna är Guds folk och Guds folk är de troende. Judarnas barn är Abrahams barn och Abrahams barn är återigen de troende.

När du har kommit så långt i Romarbrevet och alltså låter Paulus själv ge definitionen på vad som är en verklig jude eller en verklig israelit, då bör du inte längre ha något problem med vad uttrycket ”hela Israel ska bli frälst” betyder. Israeliterna är de troende. Vi har inte hittat på den definitionen. Paulus, själv jude efter köttet, ger den i Romarbrevet. När han säger ”hela Israel ska bli frälst” säger han helt enkelt bara det som Bibeln säger tusentals gånger, nämligen att alla troende ska bli frälsta.

Det är också en annan sak som talar mycket kraftfullt här. Tusenårsrikesanhängarna säger att när tusenårsriket kommer, då ska alla israeliter bli frälsta. Men det är inte vad Paulus säger. Han säger inte *och det är då hela Israel ska bli frälst* utan: *Och det är så hela Israel ska bli frälst*. Vad han menar blir helt klart av den föregående versen. Han säger att under den nytestamentliga tiden ska hedningar komma till tro. Under hela denna tid ska också judar komma till tro. När så hedningar kommer till tro och också judar under hela denna tid, ska *på så vis* (på grekiska *houtos*) hela Israel bli frälst. Alltså: hedningarna och judarna som tror, dessa utgör tillsammans hela Israel.

Var och en av er kommer genast att inse att det är stor skillnad mellan att säga ”de slog mannen och *sedan* dödade de honom” och att säga ”de slog mannen och *på så vis* dödade de honom”. Det är helt tydligt i det andra fallet att han dog till följd av slaget. Det är också tydligt i det första fallet att han inte dödades av slaget. Så säger inte heller Paulus här att hedningarna och judarna ska bli omvända och *sedan* ska hela Israel bli frälst, alltså under tusenårsriket. Utan han säger att judar och hedningar ska bli omvända *och det är så hela Israel ska bli frälst*.

Det tredje stället som vi bör lägga märke till, som tusenårsrikesanhängarna om och om igen hänvisar till, är ett avsnitt i Jes 2. Där säger Jesaja att de ska smida sina svärd till plogbillar och sina spjut till vingårdsknivar, folk ska inte lyfta svärd mot folk och inte mer öva för krig (v 4). Det är ju helt tydligt att Jesaja här profeterar om en tid av fullkomlig frid eller fred. Men på andra ställen säger Jesaja: *Den som är fast i sitt sinne bevarar du i frid, i frid för han förtröstar på dig* (26:3). Och när

änglarna förkunnar Kristi födelse i Betlehem, då utlyser de frid på jorden. Då invänder folk ofta att deras ord inte gick i uppfyllelse. Det var krig på jorden då och det har varit krig på jorden ända sedan dess. Och ändå, de som lyssnar till Nya testamentet och verkligen noga ger akt på vad där står, vet att Nya testamentet lär att de som har funnit Kristus som sin Frälsare och tagit emot honom som sin återlösare i sann tro, de har verklig, fullkomlig frid i honom. De har Guds frid som övergår allt förstånd.

När Jesaja i konkreta termer lovar fred/frid åt Guds folk, ska vi inte söka efter en materiell, jordisk frid, för Jesus själv har lärt oss: *Min frid ger jag er. Jag ger er inte det som världen ger. Låt inte era hjärtan oroas och tappa inte modet* (Joh 14:27). Jesus säger att i den här världen kommer vi att lida förföljelse, men mitt i dessa svårigheter har vi fullkomlig frid. Guds barn vet vad det här är fråga om. De vet vilken underbar frid det är att ha syndernas förlåtelse.

Detta är den enda frid som Kristus någonsin har lovat oss i den här världen. Det är en frid som vi borde lära oss uppskatta. Om vi har gjort det, behöver vi inte leta efter ett jordiskt tusenårsrike. Vi vill i stället se fram emot den tid när Kristus kommer tillbaka för att ta oss till sig, där vi får leva med honom i fullkomlig frid i himlens härlighet i all evighet. Detta är det mål mot vilket de kristna bör rikta sina hjärtan, inte mot en inbillad tusenårsperiod *här på jorden*, om vilket Bibeln inte lär någonting.

Lärorika artiklar om Bibeln och bibeltolkning

Lunde Forlag i Norge har helt nyligen gett ut en artikelsamling på 250 sidor om "bibelsynen och reformationen". Boken heter "Guds ord, det er vårt arvegods", redigerad av Konrad Fjell, och är värd att uppmärksammas. I stället för en recension har jag försökt sammanfatta bokens lärorika innehåll. Citaten från den norska texten har jag översatt till svenska med ett par undantag.

Konrad Fjell klargör i sitt förord varför denna bok om *Bibels och reformationens skriftsyn* behövs: "Vi kan idag bevittna ett allvarligt avfall från Guds ord, inte minst i de länder där reformationen först slog rot." "Genom bibelkritik och liberalteologi har ormens fråga: 'Har Gud verkligen sagt?' fått starkt genomslag i kristna församlingar." Samtliga artiklar berör olika sidor av bibelsynen. Mycket vore värt att citera och kommentera, men av utrymmesskäl måste ett urval ske.

Den första artikeln bär rubriken ***Den enda prövostenen – bibelsynen och arvet från reformationen*** (s 14–20), skriven av Johannes Kleppa. Han börjar förtjänstfullt med att citera Konkordieformelns inledningsord: "Vi tror, lär och bekänner att den enda regel och norm, varefter alla läror såväl som lärare bör provas och bedömas, endast är Gamla och Nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter, som det står skrivet: 'Ditt ord är mina fötters lykta och ett ljus på min stig' (Ps 119:105). Och Paulus skriver: 'Även om en ängel från himlen skulle ge er ett annat evangelium än det vi har predikat, så ska han vara under förbannelse' (Gal 1:8)." Kleppa skriver också helt riktigt: "Martin Luther var främst bibelteolog, och han värdesatte Guds ord väldigt högt och hade full tillit till det. 'Skulle jag berätta om all nytta Guds ord verkar, varifrån skulle jag då få tillräckligt med papper och tid', skriver han i företalet till Stora katekesen. Det är denna Luthers hållning till Skriften som vi

bör tillägna oss och lägga till grund för all teologi och lära, och för all undervisning och förkunnelse” (s 15).

Jan Bygstad skriver om ***Gud och Skriften*** (s 22–35). Han understryker bl a att när Bibeln säger att “Gud är *en*” (5 Mos 6:4), betyder det att han är “absolut enastående”. Gud är ett med sitt ord och därmed skiljer sig Guds ord från alla andra ord. “Att Gud är *en* hänger samman med hans namn, JHVH. «Jag är den Jag Är» (2 Mos 3:14).» Han är inte «en projektion av mänskliga behov eller en spegelbild av mänskliga föreställningar i en bestämd kultur eller historisk epok» (s 23). Att Gud är “Den Han Är” (JHVH) innebär att han inte förändrar sig. Psalmisten skriver: “Du är densamme, och dina år har inget slut” (Ps 102:28). “Jag, JHVH, har inte förändrats”, understryker Gud för Israel (Mal 3:6).

“När Gud är ett med sitt Ord, gör detta att Guds Ord skiljer sig från alla andra ord” och “att möta Guds Ord är att möta Gud själv” (s 24). En avgörande skillnad mellan Israels grannfolk och Israel är att grannfolken har heliga bilder – avgudabilder, men Israel har *heliga ord*. “Herren har valt att uppenbara sig i ord, ord som efterhand samlas och skrivs ner i helig skrift” (s 25).

I artikeln ***Uppenbarelsens hemlighet*** (s 36–47) betonar Konrad Fjell bl a att Bibelns ord är Andens ord och att både den rätta förståelsen och omvändelsen kommer ovanifrån, från den helige Ande. “När Gud genom sitt ord och sin Ande omvänder en människa och skapar tro i hjärtat, är detta ingenting mindre än ett Guds under.” “Guds ord kommer till oss som lag och evangelium. Det ser vi överallt i Bibeln. Detta är inte ett sätt att dela in Guds ord som människor hittat på. Lag och evangelium i Guds ord är djupast sett en återspeglning av Guds eget väsen. Genom lagen möter vi den helige Gudens reaktion mot all synd och orenhet. Genom evangeliet möter vi Guds förbarmande kärlek och nåd» (s 44).

Per Bergene Holms artikel bär rubriken ***Desto fastare har vi det profetiska ordet*** (s 48–59). “Gud har uppenbarat sig. Det är den kristna be-kännelsens fundament. Utan uppenbarelsen finns inte någon fast punkt i tillvaron”, utan människan är utlämnad till egna tankar. Bergene Holm betonar: “Att tro på Jesus och att tro på Ordet är ett och detsamma.” “Det hävdas från tid till annan att vi inte tror på en bok utan på en person. Men en sådan gränsdragning strider mot Jesu egna ord. Jesus gör

sig till ett med Skriftens ord på ett sådant sätt att den som inte tror på Skriften avvisar och förnekar Jesus själv” (s 58).

Andreas Årikstad tar upp ämnet *Bibelsyn och skapelse* (s 60–75). Han visar hur grundläggande skapelseberättelsen är för hela Bibeln. Den moderna vetenskapens grundantagande att skapelsen har skapat sig själv leder till en världsbild som är oförenlig med den bibliska. “Bibeln står för en världsbild där Gud står utanför det skapade och där hans handlingar i historien är suveräna. I motsats till detta står bland annat en ateistisk världsbild där jorden, livet och människan har uppstått spontant utan Gud. En konsekvens av den gudomliga frånvaron är att historiens gång inte leder mot något bestämt mål och att en objektiv mening med tillvaron inte finns” (s 61). Årikstad påpekar vidare: “Vi står alltså här inför två klara alternativ. Antingen har världen alltid fungerat så som den fungerar idag, eller så har Gud skapat världen god och senare lagt den under förgängelsen med alla de följder det får för mänskligheten och naturen” (s 62).

Ingvald André Kårbø tar upp det svåra ämnet om de oförsonliga *krigen i Josuaboken* (s 76–85). Hans skriver: “Vi kan inte bara skjuta dessa texter åt sidan och låtsas som om de inte existerar.” Han vill presentera *fyra nycklar* som kan hjälpa oss med hur vi kan förhålla oss till dem.

1. Den första nyckeln är *Guds framåtskridande uppenbarelse*, dvs “att Gud uppenbarar mer och mer genom de olika delarna av frälsningshistorien” (s 77). Kringen i Josuaboken har sin utgångspunkt i Guds befallning i 5 Mos 20:16–18. Men dessa “bannlysningskrig” skulle inte vara det normala krigssättet. Befallningen gällde i en speciell situation. “I och med Nya testamentet inträder en radikal skillnad. Nu är det inte längre så att Guds folk primärt är ett folk av Abrahams biologiska efterkommande, som har ett jordiskt hemland med Jerusalem som sin huvudstad. I Kristus samlar Gud ett folk av både judar och hedningar, där det konstituerande elementet är tron på Jesus Kristus som frälsare (Ef 2:11–22). Det är inte längre ett jordiskt land (Israel) utan himlen som är hemlandet (Fil 3:20), och målet är det nya Jerusalem (Upp 21:10)” (s 78).
2. *Gud är långmodig, sen till vrede*. Straffet över Kanaans invånare kom inte som en blyxt från klar himmel. På Abrahams tid hade kanaanerna (amoreerna) “ännu inte fyllt sina synders mått” (1 Mos 15:16).

Gud väntade i flera hundra år innan han lät straffet drabba dem. Folket i Jeriko hade hört om Herrens frälsningsgärningar (Jos 2:9–10), men bara Rahab bekände att HERREN är den ende sanne Guden, “Gud uppe i himlen och nere på jorden” (Jos 2:11). Genom sin tro blev hon och hennes familj räddade.

3. *Gud är helig och rättfärdig.* Han är inte bara långmodig. Som helig och rättfärdig sörjer han också för att upproriskhet och orätt blir straffad. “Han bevarar nåd mot tusenden och förlåter brott, synd och skuld, men låter ingen bli ostraffad” (2 Mos 34:7). Kanaaneerna hade under lång tid ägnat sig åt “spådom, teckentydning, svartkonst, andebesvärjare”, ja t o m dödat söner och döttrar “genom eld”. “Avskyvärd för HERREN är var och en som gör sådant, och för sådana vidrigheters skull fördriver HERREN din Gud dem för dig” (se 5 Mos 18:9–12).
4. *Gud vill bevara sitt utvalda folk.* Samexistens med hedendom inom gamla förbundets landområde (och nya förbundets kyrka) frestar Guds folk till avgudadyrkan. Vi ser i synnerhet i GT men också i NT hur risken att påverkas och avfalla var stor och varningarna välbefogade. “Lite surdeg syrar hela degen” (Gal 5:9). Syndens påverkanskraft och surdegseffekt är stor. Att vara Guds fiende är oerhört allvarligt. Så de hårda straffdomarna hade inte bara sin utgångspunkt i Guds heliga rättfärdighet utan också i hans kärlek. Här hade Kårbø också kunnat citera Hos 11:9: “Jag vill inte utföra min brinnande vrede. . . Jag är helig bland er och vill inte komma med vrede.” Hans brinnande hjärta för sina barn går som en röd tråd genom hela Bibeln.

Kårbø avslutar sin artikel med orden: “Också jag är enligt Bibeln en Guds fiende i mitt sinne och mitt tänkande (Kol 1:21). Jag har inte förtjänat någon bättre utgång från detta livet än Jerikos invånare! Men mitt hopp är Bibelns goda nyheter om Jesu försoningsdöd för mina synder (Kol 1:20,22). I Kristus har Gud försonat mig med sig” (s 84).

Torben Kjær skriver om *Apostlarna – deras identitet och auktoritet* (s 86–97), en grundlig artikel om apostlarnas höga uppdrag och vad som menas med apostolisk auktoritet. Vad menas då med att Kristus och evangeliet om honom är Skriftens centrum? En utredande artikel om detta är Timo Laatos artikel *Kristus – Skriftens kärna och stjärna* (s 98–114). Han tar sin utgångspunkt i Romarbrevet. I Rom fanns flera husförsamlingar med risk för splittring och Paulus vill med Romarbrev-

vet kasta ljus över Gamla testamentet som en kristocentrisk undervisning och att Kristus är ingen mindre än "Guds rättfärdighet", rättfärdigheten från Gud. Nya testamentet är uppfyllelsen av vad som utlovas i Gamla testamentet. "Det är inte de köttsliga barnen som är Guds barn, utan löftets barn räknas som hans (Abrahams) avkomlingar" (Rom 9:8). Gud är och förblir trofast och uppfyller alla sina löften. "Det djupa sambandet mellan gamla och nya förbundet blir uppenbart först när det uppenbaras genom evangeliet" (s 109).

"I forna tider talade Gud många gånger och på många sätt till fäderna genom profeterna" (Heb 1:1). Peter Olsen anknyter till detta bibelord i artikeln ***Inspirationens sätt – Gud talade till fäderna på många sätt*** (s 115–126). Skriftens inspiration nämner Paulus uttryckligen i 2 Tim 3:16 med orden: "Hela Skriften är *utandad av Gud*." Många översätter "inandad av Gud". Men det grekiska ordet i grundtexten betyder snarare "utandad av Gud" (grek. *theópneustos*), påpekar Olsen och fortsätter: "Ofta blir inspirationen missförstådd. Många teologer säger att bara profeterna, inte Bibeln, blev inspirerade av Gud. Men Paulus förklarar här att de faktiskt föreliggande skrifterna har utgått från Guds mun. Guds Ande verkade så på de heliga gudsmännen att inte bara de själva utan också det som de skrev var inspirerat av Gud" (s 125).

De tre sätt som Gud uppenbarar sitt Ord på för människor är:

1. *Yttre manifestationer* då Gud kommer till människor på ett synligt sätt. Det skedde i synnerhet under den bibliska uppenbarelsens första tid.
2. *Inre tillskyndelse* då Gud talar till en människa utan yttre manifestationer. Enligt 1 Samuelsboken 3 ropar Gud så högt till den sovande Samuel att han vaknar av det. På förklaringsberget ljuder Guds röst från himlen: «Han är min älskade Son. I honom har jag min glädje» (Matt 17:5). Några gånger talar Gud högt och tydligt så att alla närvarande kan höra det. Andra gånger är det bara profeten själv som hör rösten.
3. *Konkursiv inspiration* innebär att de mänskliga författarna av Bibeln "läste, tänkte och slet hårt. De brukade sitt minne och sin intellektuella förmåga till det yttersta. De samlade material från när och fjärran. De sorterade och skrev med egna ord. . . Rakt igenom detta mödosamma arbete säkrade Guds helige Ande att slutprodukten blev precis så som han ville ha den" (s 119). Petrus skriver: "Ledda

av den helige Ande har människor talat vad de fått från Gud” (2 Pet 1:21).

Mikkel Vigilius skriver om *Olika bibelsyner* (s 128–141). Först betonar han att det pågår en intensiv andlig kamp mot Guds ord. Kan djävulen bara hindra oss från att möta Guds ord i lag och evangelium, så är vi hans för evigt. Därefter kommer han in på framväxten av den *moderna bibelkritiken* fr o m andra hälften av 1700-talet. På tidigt 1900-tal blev i Skandinavien *den historisk-kritiska bibelsynen* grundvalen för den statliga utbildningen av präster och lärare. Denna bibelsyn utgår ifrån att det inte kan finnas en Gud som talar och handlar in i den här världen. Många kristna blev påverkade och intog en “mellanposition”, nämligen att Bibeln inte är tillförlitlig när det gäller historiska, geografiska och biologiska uppgifter men tillförlitlig i sitt andliga och teologiska budskap. Denna bibelsyn kallas *den konservativa bibelsynen*.

“Efter den konservativa bibelsynens framväxt har det visat sig praktiskt omöjligt för konservativa teologer att definiera gränsen mellan sant och falskt i Bibeln. Några avisar de bibliska berättelserna om skapelsen, syndaflo den, Sodom och Jona. Andra är mer försiktiga i sin kritik” (s 133).

Den postmoderna bibelsynen har gett upp försöken att skala bort de s k mytologiska lagren i Bibeln, dvs allt som strider mot det moderna förnuftet. “De har insett att inte mycket blev kvar av något andligt budskap som kunde tala till och täcka människors andliga behov” (s 133). Men en kritisk grundhållning bestod, nämligen att det är vi som ska sitta i domarsätet i förhållande till Bibeln, inte omvänt.

Den ortodoxa bibelsynen “fasthåller att Bibeln från början till slut är Guds eget trovärdiga, auktoritativa och ofelbara ord. Det är denna bibelsyn som vi möter hos Jesus” (s 134). Som Guds sanna ord är Bibeln sann på alla livets områden och i mötet med alla delar av verkligheten. Augustinus skrev följande tänkvärda ord i ett brev till Hieronymus: “Om jag stöter på något som tycks strida mot sanningen, så räknar jag med att det antingen kan vara ett fel i den avskrift jag fått tag i eller också att texten är dåligt översatt eller också att det är jag som inte har förstått texten rätt” (hämtat från www.religioustolerance.org).

Läran om Skriftens ofelbarhet tas upp till behandling av Jack Kilcrease (s 142–155). Denna lära är inte bara Bibelns och den lutherska bekännelsens lära, framhåller Kilcrease, utan en logisk följd av vår tro på Kris-

tus och hans fullkomliga sannfärdighet. Om Gamla testamentet säger Jesus: "Tro inte att jag har kommit för att upphäva lagen eller profeterna. Jag har inte kommit för att upphäva utan för att uppfylla" (Matt 5:17). "Skriften kan inte upphävas" (Joh 10:35). "Så tröga ni är i tanke och hjärta till att tro på allt som profeterna har sagt!" (Luk 24:25). Om hans utvalda och auktoriserade vittnen som står bakom Nya testamentet, säger han: "Ni har fått nåden att förstå Guds rikes hemligheter" (Luk 8:10). "Den som lyssnar till er lyssnar till mig. Och den som förkastar er förkastar mig" (Luk 10:16). "Hjälparen, den helige Ande som Fadern ska sända i mitt namn, han ska lära er allt och påminna er om allt som jag sagt er" (Joh 14:26).

Ragnar Andersen tar upp Skriftens klarhet och tillräcklighet i artikeln ***Bibelen er klar og tilstrekkelig*** (s 156–167). Bibeln måste inte kompletteras med kyrklig tradition, nya uppenbarelser eller förnuftsöverväganden. Oklarheter finns hos oss människor, inte i den gudomliga uppenbarelsen, i Guds ord. "Falsk lära kommer sig av att förnuftet blandar sig in på det område där vi är totalt beroende av Guds ord, hävdar Luther" (s 158). Skriften är sin egen tolk. "Ingen profetia i Skriften har kommit till genom egen tolkning" (2 Pet 1:20). Jesus "började med Mose och alla profeterna och förklarade för dem vad det stod om honom i alla Skrifterna" (Luk 24:27). Han "öppnade deras sinnen så att de förstod Skrifterna" (Luk 24:45). Skrifterna "vittnar om mig", säger Jesus (Joh 5:39). "Skriften öppnar sig för den som tror på Jesus Kristus och lyssnar till Guds ord som lag och evangelium. Hela Skriftens innehåll är lag och evangelium" (s 161).

Hur ska Bibeln tolkas? är titeln på ytterligare en artikel av Mikkel Vigilius (s 168–181). Han lyfter fram "tio viktiga tolkningsprinciper":

1. *Vi ska inte ta bort något från Bibelns ord.* Många tar bort Bibelns ord om Guds vrede och dom över synden, skillnaden mellan vantroende och troende, nödvändigheten att bli född på nytt, den dubbla utgången evig frälsning eller evigt liv samt Jesus som den enda vägen till frälsning. Vi frestas alla att behandla Bibeln på detta felaktiga sätt.
2. *Vi ska inte lägga till något till Bibelns ord.* Världens två största kyrkosamfund, den romersk-katolska och den ortodoxa, har utformat tillägg till Bibeln, egna traditioner med läror och levnadsregler som präglas av lagisk religiositet.

3. *Vi ska skilja mellan det tidsbestämda och det tidlösa i Bibeln.* En lång rad lagar i Gamla testamentet hade bara giltighet i det gamla förbundet. De är fortfarande Guds eget ord men de är inte längre förpliktande för oss. Vad som är tidsbestämt och tidlöst ska vi låta Bibeln själv tala om.
4. *Vi ska respektera den gräns som Gud själv har satt mellan det uppenbarade och det fördolda.* "Det fördolda hör HERREN vår Gud till. Men det uppenbarade gäller för oss och våra barn till evig tid" (5 Mos 29:29). Det finns saker som bara Gud känner till och "varför-frågor" som bara han vet svaret på, t ex: Varför lät Gud det onda komma in i världen? Varför har Gud skapat människor som han vet kommer att gå förlorade? Varför blir vissa frälsta och inte andra? Vi vet inte svaren på det fördolda, men vi vet att det är samma nådefulle och gode Gud i det fördolda som i det uppenbarade.
5. *Vi ska låta paradoxerna i Bibeln stå och böja oss för dem i tro och tillbedjan.* Bibelns ord riktar sig både till vårt samvete, vårt hjärta och vårt förnuft. Vårt mänskliga förnuft är begränsat och präglad av syndafallet, så det kan inte alltid förstå och ge rum för det som Bibeln säger. "Himlarna och himlarnas himmel rymmer dig inte", säger kung Salomo (1 Kung 8:27). En paradox uppstår när två utsagor båda är sanna, även när de förnuftsmässigt tycks oförenliga. Några exempel: I Bibeln möter vi bara *en* Gud, och likväl är både Fadern, Sonen och den helige Ande var och en helt och fullt Gud. Gud kan inte dö, och likväl dog Gud på korset för oss. Jesus är nu i himlen med sin mänskliga kropp, och likväl utdelas hans kropp till varje nattvardsgäst enligt nattvardens instiftelseord. Många teologiska oenigheter och många nya kyrkor har uppstått därför att några har försökt avlägsna de bibliska paradoxerna och framställa en logisk kristendom.
6. *Vi ska läsa enskilda bibelord i ljuset av deras textsammanhang.* "Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus" (Gal 3:28). Detta är inte en utsaga om att könsskillnader och olika roller för man och kvinna är avskaffade i den kristna församlingen. Den handlar om att vi som människor är lika i vårt förhållande till Gud och frälsningen.
7. *Vi ska låta de klara bibelorden kasta ljus över de ord som är oklara för oss.* Bibeln är klar, men den innehåller ord som kan verka oklara. Vi ska låta det som Bibeln tydligt säger om ett ämne kasta ljus över det

som Bibeln säger om samma ämne på ett annat ställe. Det står *en* Gud och *en* Ande bakom hela Bibeln. Genom att läsa bibelorden i sitt sammanhang låter vi Bibeln tolka sig själv.

8. *Vi ska låta de läromässiga avsnitten kasta ljus över de historiska berättelserna.* Hälften av Bibeln är historiska berättelser. När de återger vad troende människor har gjort kan vi inte alltid ta för givet att de alltid var goda förebilder och handlade rätt. Mose tog lagen i egna händer och slog ihjäl en man (2 Mos 2:12). David tog sig många hustrur (2 Sam 5:13). De första kristna sålde sina ägodelar och gav bort allt (Apg 2:45). Är vi förtrogna med de läromässiga avsnitten har vi möjlighet att värdera de troendes liv och handlingar rätt.
9. *Vi ska skilja mellan lag och evangelium i Bibeln.* Alla ord i Bibeln om Guds *krav* är lag och alla ord om Guds *nåd* är evangelium. Vi kan bara förstå Guds undervisning genom att rätt skilja mellan dessa två delar av Guds ord. Lagens syfte är att visa oss att vi alla er helt igenom syndiga och förtappade i oss själva, så att det blir helt klart för oss genom evangeliet att vår enda räddning är Jesus och hans frälsningsgärning för oss. I det "lodräta" förhållandet till Gud och frälsningen ska vi låta evangeliet om Jesus vara allenarådande. I det "vågräta" förhållandet till vår nästa ska vi låta lagen säga oss hur vi bör leva. Att ta evangeliet till oss och låta *det* råda i vårt förhållande till Gud och att ta lagen till oss och låta *den* råda i förhållandet till nästan är nyckeln till ett frimodigt och sunt kristet liv.
10. *Vi ska tolka alla texter i Bibeln i ljuset av Jesus som vår Frälsare.* Bibelns centrum är evangeliet om Jesus. Skrifterna "vittnar om mig" (Joh 5:39). "Alla Guds löften har i honom fått sitt ja" (2 Kor 1:20). "Den här världens gud har förblindat de icke-troendes sinnen så att de inte ser ljuset som strålar från evangeliet om Kristi härlighet, han som är Guds avbild" (2 Kor 4:4). Många vilseledande tolkningar har sin orsak i att vissa ämnen och teman frigörs från och tolkas oberoende av evangeliet om Jesus. Tack vare Bibelns klarhet är det möjligt för oss syndare att nå fram till full visshet om frälsningen genom tron på Kristus. Gud har talat klar och tydligt i Bibeln om sig själv och om frälsningen.

Vad kan vi lära oss av Martin Luther? Det är rubriken på Alf Danbolts artikel (s 184–195). Vi kan bl a lära oss hur avgörande Bibeln är inte bara för Luther utan för all sann kristendom och för sann förtröstan

på Jesus Kristus som vår Frälsare. “Bara Skriften ger en fast punkt som man kan värdera allt annat efter och den är ett orubbligt fundament för tron” (s 190). “Den heliga Skrift är den klädedräkt som vår Herre Kristus har tagit på sig, och i den låter han sig bli sedd och funnen” (s 194).

Hur förvaltades det teologiska arvet efter Martin Luthers död? Det skriver Torbjörn Johansson om i artikeln ***Kraft och sanning – ett bidrag till förståelsen av den lutherska ortodoxins bibeluppfattning*** (s 196–211). “Teologer inom den lutherska ortodoxin – den epok som grovt sett varade från Konkordieboken (1580) till början av 1700-talet – såg som sin uppgift att systematisera arvet från Luther och utveckla det vidare i mötet med nya situationer som kyrkan ställdes inför” (s 197). Johansson vill särskilt understryka hur frågan om bibelsynen är en integrerad del i en teologisk helhetsuppfattning.

Evangeliet är inte bara ett budskap utan det är fyllt med kraft (*dynamis*) som verkar frälsning (Rom 1:16). “Guds ord verkar även om människor visar det ifrån sig, men då inte till frälsning utan till förhärkelse (jfr Jes 6)” (s 201). De ortodoxa teologerna betonade inte bara att Skriften är fylld med *kraft* utan också att den gör anspråk på *sanning*. Men när det gäller detta anspråk kom på 1900-talet vissa av de teologer som stod i främsta ledet i kampen för Bibelns auktoritet att inta en annan ståndpunkt. Som exempel nämner Johansson Ole Hallesby i Norge och Bo Giertz i Sverige. Hallesby skiljer mellan “uppenbarelseordet” som är ofelbart och Skriften som innehåller många brister och fel. Bo Giertz distanserar sig från delar av den luthersk-ortodoxa bibelsynen. Han kritiserar uppfattningen att bibeltexten skulle “vara ofelbar också i de detaljer, som inte har med Gud och hans frälsning att göra”.

“Den luthersk-ortodoxa uppfattningen att Skriften är sann oberoende av vad den uttalar sig om växer fram *inifrån*, från tron på att Skriften är inspirerad av Gud. . . När något i Guds uppenbarelse i Skriften tycks strida mot förnuftet, så måste förnuftet alltid underordnas tron som håller fast vid uppenbarelsen även om den inte rationellt kan förklaras” (s 210).

Arne Helge Teigen skriver om ***Carl Fredrik Wisløffs bibelsyn*** (s 212–224). “Wisløff hävdade att bibelsynen bottnar i en subjektiv överbevisning om Bibeln, som en följd av omvändelsen och tron. Människor som blir omvända erfar Guds ord som sanning och blir därmed överbevisade om att Bibeln är Guds ord” (s 214). “Bibeln utger sig för att vara in-

spirerad av Gud. Bibelboken är därför identisk med Guds ord och som sådan ofelbar” (s 215). “Ett särdrag i Wisløffs uppfattning är att han ständigt motiverar bibelsynen med utgångspunkt i trons behov av en ofelbar Bibel” (s 215).

Slutkapitlet i denna samlingsvolym bär rubriken ***Utblick – aktuella utmaningar när det gäller bibelsynen***, skriven av Johannes Kleppa (s 225–230), följt av en presentation av författarna och olika register (s 233–250). “Ett av de stora problemen idag är att kyrkans bekännelse inte blir tagen fullt ut på allvar” (s 226). “Den stora utmaningen i mycket av dagens teologi, förkunnelse och kyrkliga arbete är att man lämnat skriftprincipen och bygger på tankar som har sin utgångspunkt i människans förnuft och livserfarenhet. . . Det som stämmer med tidens rådande ideologi och det politiskt korrekta – alltså tidsandan – ‘får störst oppslutning’” (s 227).

“Den grundläggande utmaningen i Norden idag är själva frälsningsfrågan”, framhåller Kleppa (s 227). Han slutkläm lyder: “*Det är nästan tragikomiskt att fira 500-årsjubileet av reformationen i en tid då stora delar av teologin och kyrkan accepterat ett annat fundament för lära och liv än det som skapade reformationen och gav oss de lutherska bekännelseskriterierna*” (s 227f).

SE

Simeon i templet (LUK 2:25-35)

av Egil Edvardsen

Den gudfruktige Simeon – läs Luk 2:25-28

Simeon hade nog ingen prominent position bland judarna. Han var inte präst, för i så fall hade han nog kallats med den titeln. Lukas beskriver honom bara som en man som bodde i Jerusalem när Jesus föddes. Ändå hade Herren stora ting i beredskap för honom. Han skulle framföra en lovsång och profetia om barnet Jesus, ord som är så vackra att den kristna kyrkan har inlemmat dem i nattvardsliturgin. Lovsången kallas för *Nunc Dimittis* efter de två inledande orden på latin som betyder: ”Nu låter du gå hem ...”

När Lukas kallar Simeon ”rättfärdig och gudfruktig” beskriver han en troende ur två synvinklar. Med ”rättfärdig” menas att Simeon räknades som rättfärdig i Guds ögon. Han trodde på Guds löften om Messias som skulle komma och det räknades honom till rättfärdighet, precis som skedde med Abraham och alla andra troende i Gamla testamentet (1 Mos 15:6, Rom 4:3, Gal 3:6).

Med ”gudfruktig” menas att Simeon bevisade sin tro på ett sådant sätt i livet att människor såg att hans hjärta förtröstade på Herren. Han var inte bara ”religiös” på ett yttre och formellt sätt, utan han trodde på Gud i sitt hjärta och tron bar frukt i hans liv. Han var en äkta son till Abraham (Gal 3:7).

Som troende väntade han på den tid då ”Israels tröst” skulle komma (v 25), den tröst som människor allra mest behöver och som bara Messias, Frälsaren, kan ge. Han väntade på en Messias som skulle sona människornas synder och ge den tröst som består i att syndens skuld och straff har tagits bort.

Det var ingen tillfällighet att Simeon kom till templet när Josef och Maria kom med Jesusbarnet. Han kom ”ledd av Anden” (v 27). Den helige Ande hade bestämt att detta möte skulle ske och att Simeon skul-

le uttala sin profetia angående barnet. Vi får också veta att Anden hade gett Simeon en speciell uppenbarelse om ”att han inte skulle se döden förrän han sett Herrens Smorde” (v 26).

Detta löfte gick i uppfyllelse för Simeon då han kom till templet och mötte Josef, Maria och Jesusbarnet. Utan tvivel gjorde den helige Ande att han förstod att detta barn var Herrens Smorde. Orden ”den helige Ande var över honom” (v 25) gäller allt det som nu sker. Därför talade Simeon genom Andens inspiration när han prisade Gud och uttalade den lovsång som vi kallar ”Simeons lovsång”.

Simeons lovsång – läs Luk 2:29–32

Inledningsorden i lovsången lyder: ”Herre, nu låter du din tjänare gå hem i frid.” (Om profeterna som ”tjänare”, se t ex Jer 26:5; 29:19; 35:15; Amos 3:7; Sak 1:6). Grundbetydelsen av verbet som översatts med ”gå hem” är ”frige”, ”släppa loss”. Det kan brukas om någon som släpps fri från fängelset. Det kan också brukas om en slav som frigges av sin herre. Det är inte svårt att överföra detta på Simeon. Hela sitt liv hade han väntat på att den utlovade Messias skulle komma, att få se Kristus med sina egna ögon så som Anden hade lovat honom. Medan man går och väntar på något känner man sig ofta bunden. Man kan inte känna sig fri förrän det som man väntar på har skett. Men nu, med Jesusbarnet i sina armar var Simeons väntetid över. Han hade fått frid i sitt hjärta. Han behövde inte längre gå omkring i en orolig väntan utan kunde slappna av i trygg förvisning om att det som Herren hade lovat hade nu gått i uppfyllelse.

Simeons ord har brukats i den kyrkliga nattvardsliturgin redan från början. I Herrens nattvard ger Frälsaren åt oss sin egen kropp och sitt eget blod för att försäkra oss om våra synders förlåtelse. Denna visshet om att våra synder är borttagna och att vi får vara Guds kära barn ger oss frid. Därför säger pastorn till nattvardsgästerna efter utdelningen: ”Gå i frid!” eller ”Herrens frid vare med er!” I många kyrkor svarar nattvardsgästerna: ”Herre, nu låter du din tjänare gå hem i frid.” Det betyder: ”Herre, vi har nu mottagit din nåd och förlåtelse genom detta sakrament.”

I följande verser uttrycker Simeon varför han lovprisar Herren och varför han kan gå i frid: ”för mina ögon har sett din frälsning som du har berett inför alla folk” (v 30–31). Simeon menar inte att han sett hela frälsningsverket som fullbordat. Men barnet i hans famn är Guds

garanti för att allt som är nödvändigt för människornas frälsning ska nu bli utfört.

Med detta barn hade Herren berett frälsning ”inför alla folk”. Frälsningen gäller alla folk och ska förkunnas för alla människor. Den gäller inte bara ett bestämt folk utan alla folk ska få se den. Simeons ord visar att frälsningen är *universell*. I budskapet till Josef (Matt 1:21) hade ängeln sagt att han som skulle födas skulle frälsa ”*sitt folk* från deras synder”, dvs Israels folk. Och ängeln hade kommit till herdarna på marken med bud om ”en stor glädje för *hela folket*” (Luk 2:10), dvs Israels folk. Men Simeon säger att detta är en frälsning som gäller *alla folk*.

Det är en tydlig och klar lära i Skriften att Gud vill att alla människor ska bli frälsta (1 Tim 2:4). Jesus levde, led, dog och uppstod igen för alla människor. Även om denna frälsning som gäller alla kan förkastas av människorna i otro, är den lika fullt en frälsning för alla. Det betyder inte att alla till sist blir frälsta. Bara den som tror på Kristus blir frälst. Den som inte tror blir fördömd (Mark 16:16).

Frälsningens universella natur understrykes av Simeon i vers 32. Han säger att Kristus ska vara ”ett ljus med uppenbarelse för hedningarna och härlighet för ditt folk Israel”. Med ”hedningarna” menas alla folk som inte tillhörde Israel, Guds förbundsfolk.

Hedningarna hade inte fått den gudomliga uppenbarelsen så som Israel hade fått den. Hedningarna befann sig i andligt mörker. Därför var frälsningen som Gud skulle ge som ett ljus och en uppenbarelse för dem. Den skulle uppenbara för dem något som de inte kunde känna till av sig själva. Deras hopplösa situation under synden och döden gjorde att Gud måste gripa in och uppenbara frälsningen för dem. Här återger Simeon Gamla testamentets ord om att hedningarnas ljus skulle komma från Israel (se särskilt Jes 42:6; 49:6; 60:1–5).

Frälsningen skulle komma från judarna (Joh 4:22). Denna sanning ger Simeon uttryck för när han säger att Kristus också skulle vara till härlighet för sitt folk Israel. Av bara nåd hade Gud utvalt Israel från alla folk på jorden och hade gjort dem till sitt egendomsfolk (”ditt folk Israel”). Redan i och med detta nådiga beslut hade Gud gett dem härlighet (ära). Men den största härligheten (äran) för Israel låg i detta att Herren hade bestämt att sända Messias från detta folk, och att den frälsning som han skulle bereda skulle gå ut från detta folk till hela jorden (jfr med Jes 49:6 och Apg 1:8).

Simeon profeterar om Jesus – läs Luk 2:33–35

Det är värt att lägga märke till att Josef och Maria förundrades över det som Simeon sa om deras barn. Kanske är det Simeons profetia om att Jesus också skulle bli till frälsning för hedningarna. Detta är en ny uppenbarelse om honom som föräldrarna inte hade hört tidigare.

Därefter välsignar Simeon föräldrarna och säger särskilt till Maria: ”Se, han är satt till fall och upprättelse för många i Israel, och till att vara ett tecken som väcker motstånd” (v 34). Gud har bestämt att Jesus ska vara ett ”tecken” för människorna. Ett tecken betyder något och vittnar om något. Vad skulle Jesus vittna om? Han skulle vittna om Guds frälsning till människorna. Han är Guds tecken på att han vill frälsa människorna. Denna frälsning blir människornas egendom när de genom Guds nåd tror och tar emot Jesus som sin Frälsare.

Jesus skulle vara ett tecken till ”fall” och till ”upprättelse”. De som tar emot honom i tro blir ”upprättade” från sitt syndafall och ”upprättade” till ett nytt liv som Guds barn. De står upp från sin andliga död till liv med Gud. Liksom det är omöjligt för människorna att ge sig själva livet av egen kraft, är det också omöjligt för dem att resa sig upp till ett nytt andligt liv av egen kraft. ”Inte av er själva, Guds gåva är det, inte på grund av gärningar” (Ef 2:4–9).

Å andra sidan är det ett faktum att den som förkastar Jesus i otro blir fördömd (Mark 16:16; Jes 8:14; Matt 21:42, 44). För alla som inte tror blir han till ”fall”. Att han skulle bli till fall för ”många i Israel” betyder inte något annat än det som Johannes säger i Joh 1:11: ”Han kom till det som var hans eget, och hans egna tog inte emot honom.” För de många i Israel som inte tog emot honom skulle han bli en stötesten. De ville inte ha honom som sin Frälsare, för de väntade sig en Messias som skulle befria dem från yttre förföljelse och lidande, medan han skulle befria dem från deras synder.

Dessutom skulle han vara ”ett tecken som väcker motstånd”. Den grekiska texten kan översättas ”ett tecken som hela tiden blir motsagt”. Detta är något som sker varje gång människor vänder sig bort från honom i otro.

Detta motstånd mot Jesus bland judarna skulle nå sin klimax i en handling som skulle ge Maria en hjärtskärande smärta: ”Genom din själ ska det gå ett svärd” (v 35). Här profeterar Simeon om Jesu död på korset. Hans ord går i uppfyllelse när vi läser i Joh 19:25: ”Vid Jesu kors stod hans mor och hennes syster, Maria som var Klopas hustru, och Ma-

ria Magdalena.” Simeon förutsäger den smärta som Maria skulle känna när hon ser sin son lida och dö på korset.

Vi ser med andra ord hur Jesus redan som barn blir uppenbarad för oss som Guds lidande tjänare (Jes 53). Han måste genomgå ofattbar smärta och lidande (Jes 52:14; 53:2–3). Men hans villiga, ställföreträdande lidande (Jes 53:4–6) ska sluta i seger, nämligen alla syndares återlösning och frälsning (Jes 53:10–12).

När denna sanning om Jesus och hans lidande och död i människors ställe blir presenterad för människorna sker det alltid *en* av två ting. Simeon säger: ”Så ska många hjärtans tankar uppenbaras” (v 35). De tankar som styr människorna ska uppenbaras när de möter honom som dog för dem. Antingen tar de emot i tro eller då förkastar de honom i otro. De som förkastar honom är de som ”älskar mörkret mer än ljuset” (Joh 3:19), medan de som tar emot honom är de som har gått över från mörkret till honom som är världens ljus. Med andra ord är det omöjligt att inta en neutral hållning till Jesus. När evangeliet om honom ljuder skapar det antingen tro eller otro. Guds ord vänder inte tillbaka tomt.

(Detta bibelstudium bygger på "Bible History Commentary, New Testament – Volume 1" av Werner H Franzmann, Milwaukee 1989.)

Utblick över samtiden

Korsets teologi enligt Luther

I Kyrka och Folk nr 45 – 9 nov 2019 skriver Daniel Johansson lärorikt om “Luther och korset”. Avslutningen av artikeln lyder:

Korsets teologi hos Luther betyder för det första att vi inte ska sitta och spekulera kring Gud utan söka honom där han visat sig, nämligen i sin son, genom lidande och korset. Där har han uppenbarat sig.

Vi ska, för det andra, inte försöka nå Gud genom egna gärningar, utan sätta vår tro och förtröstan till den korsfäste som grunden för vår frälsning.

För det tredje måste en kristen räkna med att Kristi kors i någon mån blir hans eller hennes kors. Luther betonar att en god korsteolog blir man genom att erfara motgångar, frestelser och anfäktelser i livet tillsammans med Kristus och det Gud uppenbarat i Skriften.

Tidigare i artikeln har Johansson påpekat att när Luther på ett ställe säger att ”erfarenheten allena gör en teolog”, handlar det inte om ”någon mystisk eller praktisk erfarenhet ... utan om erfarenhet som har Gud och hans Ord som sitt subjekt”. Till sist påpekar Johansson: ”Om någon nu tänker att Luther med teologer bara avser de som professionellt håller på med teologi så är det inte riktigt. Alla kristna är teologer, enligt Luther, antingen härlighetsteologer som spekulerar eller korsteologer som finner Gud i lidande och kors, söker sin tillflykt till Kristus och gör erfarenheter i och genom Skriften.”

Deformation i stället för reformation

I en ledare i Kyrka och Folk nr 42 – 19 okt 2017 kommer Gunnar Andersson in på avfallet inom de nordiska folkkyrkorna:

Inte så få tar reformationen till intäkt för att kunna förändra kyrkan och dess budskap enligt sina egna och tidsandans önskemål och tankar. Då sys-

lar man inte med reformation utan med deformation. Deformationen har gått så långt, inte minst i de nordiska folkkyrkorna, att evangelium snart inte går att finna. Det man presenterar under beteckningen evangelium är ofta ett budskap som på olika sätt bekräftar människors liv borta från Gud och i strid med Hans vilja. Det har till exempel hävdats att införande av "könsneutrala äktenskap" är en naturlig fortsättning på reformationen.

Andersson skriver vidare att Luthers syfte var "att sätta ljuset på missförhållanden för att evangeliet skulle få lysa i sin klarhet".

Men som alltid när det trösterika evangeliet om att Jesus gjort allt färdigt och öppnat himlen för alla syndare ljuder så angriper själafienden på olika sätt. Den onde vill inte att människor ska finna vila hos Jesus. Han sätter in alla medel för att det inte ska ske, eftersom han vet att han är besegrad av Jesus och aldrig kan vinna mot någon som håller fram Jesus och hans blod.

Andersson kommer med en uppmaning till ett studium som vi gärna instämmer i. Han skriver: "Här finns anledning att uppmana till ett studium av reformationstidens källskrifter. Tänk om vi skulle få se en lång rad studiegrupper av *Bekännelseskriifterna*, *Om den trälbundna viljan* eller *Om den kristna människans frihet*. Vilka upptäckter skulle inte det kunna leda till! Där blir man hela tiden hänvisad till den heliga Skrift, till frälsningens levande källa, till ordet som är fyllt av Ande och liv." Är det förmätet att i detta sammanhang tillfoga en hänvisning till *Rättfärdiggörelsen genom tron – Luthers nyupptäckt av det villkorlösa evangeliet* (127 sid), *Biblicums* skrift med anledning av reformationsjubileet. Där ingår en nyöversättning av Luthers skrift "Om en kristen människas frihet".

Andersson kommer också träffande in på *varför* Bibeln för så många blivit en oviktig bok:

När inte Bibeln hålls högt inom kyrkan är det inte konstigt att människor utanför får intrycket att det är en oviktig bok. När prästutbildningen monterat ner tilltron till Bibeln är det inte att förvånas över att förkunnelsen saknar tonen av "Så säger Herren". Bibelns skildring av den helige Guden har ersatts av personliga gudsbilder och tankar om burdan "min" gud är.

Omvälvande fynd: Tidiga människor är av samma art

I alla faktaböcker, och på alla museer i världen, står det att människoarten *Homo habilis* dök upp på jorden för omkring 2,4 miljoner år sen. Och efter det, hundratusentals år senare, reste sig de helt nya arterna *Homo erectus* och *Homo rudolfensis*. Men nu föreslås i en av världens tyngsta vetenskapliga tidskrifter *Science*, att alla våra tidigaste människosläktingar var en och samma art. Artikelnen heter: "A Complete Skull from Dmanisi, Georgia, and the Evolutionary Biology of Early Homo." "Man får lite grann en sjunkande känsla i maggropen. Om det här stämmer så är det väldigt mycket som måste göras om, till exempel den utställning om människans utveckling som vi har här på Naturhistoriska riksmuseet, så det är väldigt mycket som skulle förändras, om det här stämmer", säger Lars Werdelin, paleontolog och förste intendent vid Naturhistoriska riksmuseet.

De som ligger bakom de oväntade rönen är ett internationellt forskarlag av paleantropologer, som har grävt fram en 1,8 miljoner år gammal människoskalle, från den unika utgrävningsplatsen Dmanisi i Georgien. Skalle nummer 5, eller D4500 som den kallas, är den mest välbevarade vuxna människoskallen man hittat från den här tiden.

Det som gör fyndet verkligt intressant är att kvarlevorna från fyra andra mänskliga anfäder har hittats på samma plats som D4500 – alla med helt olika form och utseende: "Variationen på skallens form hos de här fem skallarna som man hittat på Dmanisi är lika stor som den är mellan sådana som vi tidigare kallat för *Homo habilis* och *Homo erectus* och homo Eregaster som hittats i Afrika", säger Lars Werdelin.

Om det internationella forskarlaget som presenterar de nya fynden har rätt, så fanns det bara en homo-art (kommer antagligen få samlingsnamnet *Homo erectus*) som levde på jorden mellan 2,4- 1,2 miljoner år sedan. En människoart med en väldigt stor så kallad inomartsvariation – och det ger en helt annan ekologisk och genetisk bild av våra anfäder.

Ännu återstår många frågor och ytterligare undersökningar innan det kan slås fast helt säkert att alla tidiga människosläktingar egentligen varit en enda. Vilket forskarna i *Science* artikeln också påpekar. "Men om det nu skulle vara så att alla dessa tidiga människosläktingar är en och samma art men med väldigt stor variation i utseende, så förändrar det för alltid vår bild av oss själva." "För att dra en gammal klyscha: man måste skriva om alla läroböckerna", säger Lars Werdelin.

Uppgifterna ovan bygger på en presentation i *SVT Vetenskap*, gjord av Niklas Zachrisson redan i okt 2013. För den som litar på Skaparens presentation av människans skapelse och första tid i Första Mosebok 1–11 är det helt klart att alla människor är en och samma art. De dateringar som paleantropologerna laborerar med är beroende av deras utgångspunkt att skapelsen har skapat sig själv och då måste man räkna med miljontals år. Man gör Tiden (Chronos) till en skapare i stället för den sanne Skaparen.

SE

Varför har #metoo gått överstyr?

Under de senaste veckorna har avslöjanden om sexuella trakasserier avslöjat varandra i en strid ström. Många är de kända profiler som utpekats med namn och frångagits uppgifter i media eller blivit uppsagda. I flera fall kan deras livssituation allvarligt ha skadats.

Vi ska inte försvara synd, som i detta fall kallas sexuella trakasserier. Och samhället har alltid lidit av dubbelmoral. Men det raseri som de sociala medierna nu blommar upp i är exempellöst. Varför?

Gud har gett oss sina bud som vägledning för våra liv. Även för ett samhälle som i övrigt är gudsfientligt är dessa bud viktiga ledstjärnor. Men buden anses inte längre vara politiskt korrekta.

Från en bloggspalt citerar vi några tänkvärda ord. Det är Kristian Nyman, teolog i Pedersöre, Finland, som på grund av sitt ställningstagande i frågan om kvinnliga präster vägrats prästvigning. Vi saxar:

Det fanns en tid när det hette att vi kristna inte skulle tala så mycket om moral och om synd eftersom detta kunde, tänkte man sig, leda till en klappjakt på syndarna. Eftersom detta kunde leda till en form av häxprocesser. Så vi slutade att tala om synd. Vi slutade att hålla fram den kristna moralen. Och vad hände? Vi har nu fått en än värre klappjakt, en veritabel häxprocess, som drabbar de utpekade utan misskund. Utan nåd. Utan möjlighet till upprättelse och utan möjlighet till någon form av överklagan.

Ola Österbacka

MÄSTERDIRIGENTENS VERK

Anders Gärdeborn

Lignum förlag 2017, 453 sid.

Denna bok är oerhört omfattande och detaljrik, 453 sidor i storformat och med liten stil. Ett 40-sidigt utdrag ur boken med titeln ”Den avslutande timmen” har redan recenserats i *Biblicum* nr 3/17, s 132–135 (läs den på nytt). Den stora boken innehåller så mycket att allt inte kan kommenteras i en recension. Jag får begränsa mig till författarens mest uppseendeväckande tolkningar som han för fram som biblisk kristendom.

Först kan konstateras att vännen Anders Gärdeborn har gjort en beundransvärd arbetsinsats. Han behärskar datateknikens möjligheter på ett skickligt sätt. Med hjälp av många fint utformade illustrationer, diagram och kartor vill han lyfta fram Bibelns rika innehåll. Presentationen är pedagogisk. Likväl krävs en hel del av läsaren för att hänga med i vissa resonemang, bl a om det budskap som han menar kan utläsas ur kalendrar, koder och zodiakens stjärnbilder.

Bibelns gudomliga inspiration blir enligt författaren bevisad genom **Kronologi**, **Utombibliska källor**, **Naturvetenskap**, **Stjärnbilder**, **Koder**, **Arkeologi** och **Profetior** (första bokstaven bildar ordet KUNSKAP). Bokens mångfasetterade innehåll är uppdelat i tre avdelningar: 1) Perspektiv på Bibeln (s 11–64), 2) Kronologisk genomgång av Bibeln (s 65–408) och 3) Tematiska översikter av Bibeln (s 409–426).

Särskilt fascinerad är författaren av Bibelns sifferuppgifter och koder. Enligt Gärdeborn stöder zodiakens stjärnbilder hans bibeltolkning när det gäller händelseutvecklingen vid ändens tid. Han återkommer ständigt till ett jordiskt tusenårsrike och ”den profetiska klockan”, baserad på en speciell tolkning av Dan 9:24–27 som initierades och spreds av Darby vid slutet av 1800-talet. Jag återkommer till denna tolkning.

Gärdeborn påstår att den profetiska klockan stannade efter Jesu fullbordade försoningsverk år 30 e Kr när den kristna församlingen hade konstituerats. Enligt Gärdeborn ska den börja ticka igen först 2000 år senare. Då först (enligt Gärdeborn 2029 e Kr) inträffar "Vedermödan" (identifierad som Daniels 70:e årsvecka = 7 år). Efter den återkommer Jesus (2036 e Kr) och inleder ett "Vedergällningens år". Därefter (alltså 2037 e Kr) upprättar han ett geografiskt, jordiskt tusenårsrike. Guds rike börjar först nu. Hans förhoppning är att boken "ska ge sitt bidrag till att förbereda svensk kristenhet för Jesu återkomst som bevisligen är nära förestående" (s 7). Han menar att hela världshistorien från skapelsen till domedagen omfattar exakt 7000 år och att det går att räkna ut när Jesus ska återkomma.

Gärdeborn har – enligt min mening olyckligtvis – blivit en entusiastisk anhängare av Tim Warner, pastor i Oasis Christian Church i Florida. Warners böcker *The Time of the End. Answers in Revelation* (2012) och *Mystery of the Mazzaroth. Answers in Revelation* (2013) har uppenbarligen varit en guldgruva för honom. Som *posttribulationist*, dvs att Jesus återkommer efter (*post-*) en 7-årig vedermöda ("tribulation"), och som *premillennialist*, dvs att Jesus återkommer före (*pre-*) ett jordiskt tusenårsrike ("millennium"), är Gärdeborn övertygad om att Jesu återkomst kan dateras till Yom Kippur hösten år 2036 efter en 7-årig vedermöda 2029–2036. "Det går ett år mellan återkomsten och gudsrikets början, en tid för sanering av den sargade planeten" (s 382). Jesus sägs alltså först genomföra en "vedergällning" här på jorden under ett år (2036–37). "Han exekverar Guds straffdomar och upprättar senare det tusenårsrike där han själv blir den både mäktigaste och rättfärdigaste regenten världen skådat" (s 378). G ber oss observera: "I tusenårsriket kommer det inte bara att finnas rättfärdigförklarade människor utan också oomvända, och Jesus kommer att regera över dessa" (s 391).

Vi behöver alltså inte vara beredda på den stora räkenskapsdagen när som helst (jfr Matt 24:42–44 och 25:13). Först exakt 1000 år efter år 2037 e Kr kommer den slutliga domen. Då kommer alla fiender till Guds rike att förintas. G förespråkar nämligen förintelse och tar avstånd från ett evigt straff med gråt och tandagnisslan och evig skam (jfr Matt 25:46, Luk 13:28, Dan 12:2). Han avvisar vidare själens odödlighet som en hednisk tanke.

Det finns mycket i Gärdeborns bok som är bra, främst hans kritik av darwinismen och hans försvar av Bibeln som Guds alltigenom trovärdi-

ga ord. Men det positiva förbleknar tyvärr till följd av bibelutläggningar som avviker från biblisk kristendom.

Om själens odödlighet

Gärdeborn skriver: "När kristendomen spred sig till den grekiska världen så anpassades den till det platoniska tankeklimat som gällde där. Det var på detta sätt som tanken på en odödlig själ som skiljs från kroppen i dödsögonblicket kom in i kristendomen. I förlängningen införlivades också tanken på en himmel och ett helvete" (s 97). "Vid döden tar Gud tillbaka sin livsande, själen upphör att existera och kroppen förmultnar" (s 103). Gärdeborn kallar läran om själens odödlighet för "den *grekisk-gnostiska synen* som adopterades ganska tidigt av hednakyrkan" (s 29).

Detta stämmer inte med vad Bibeln lär. Kropp och själ eller kött och ande har ingenting med grekiskt-gnostiskt tänkande att göra. Det är själen/anden som ger kroppen liv. Den är själva jaget, bärare av människans identitet och medvetna själv, centrum för vårt tänkande (intellekt), vår vilja, våra önskningar och emotioner. Vi kan se kroppen men vi kan inte se själen. Själen dör inte. Jesus betonar att Abraham, Isak och Jakob alltjämt lever (Matt 22:32). Det gör också Mose och Elia (se Matt 17:3) och andra troende, fastän deras kroppar blivit stoft igen. Kroppen är förgänglig och blir till stoft igen när själen/anden lämnar kroppen. Men på den yttersta dagen förenas kropp och själ igen. Då ska kroppen uppväckas och de troendes kroppar förvandlas "i ett nu, på ett ögonblick" till andliga kroppar med himmelsk glans, odödliga, iklädda oförgänglighet (1 Kor 15:35–58). Herren Jesus "ska förvandla vår bräckliga kropp och göra den lik hans härlighetskropp" (Fil 3:21).

Jesus sa till sina lärjungar: "Var inte rädda för dem som dödar kroppen men inte kan döda själen. Frukta i stället honom som kan fördärva både själ och kropp i Gehenna" (Matt 10:28). Onda människor kan döda kroppen, för den är dödlig. Men de kan inte döda själen, för den är odödlig. Den lever för evigt. Ingen kan strypa den, skära upp den, dränka den eller genomborra den med kulor.

Enligt Bibeln är såväl kroppen som själen/anden Guds *goda* skapelse. Enligt gnostikerna däremot är endast själen/anden god, kroppen däremot något ont. Frälsningen består enligt gnostikerna i en självfrälsning från kroppen som ses som ett fångelse. På grund av avfallet från Gud (syndafallet) har enligt Bibeln såväl kroppen som själen/anden svårt smittats av synden. "Genom en enda människa kom synden in i världen

och genom synden döden” (Rom 5:12). Frälsningen gäller både kroppen och själen och är helt och hållet Guds undergärning. Kroppen har drabbats av förgängelse och själen har förlorat sin ursprungliga helighet/rättfärdighet och den rätta kunskapen om Gud, det som kännetecknade människan som Guds avbild *före* syndafallet (se Ef 4:22–24 och Kol 3:10). Bara den genom trons under skapade nya människan är Guds avbild, inte den gamla människan (köttet) som kämpar mot den nya människan (se Rom 7:21–23 och Gal 5:17).

Många lägger ner mycket energi på att vårda sin kropp men glömmar bort att vårda sin själ. Så var fallet med en rik dåre som bara tänkte på jordisk rikedom: ”Gud sa till honom: Din dåre! I natt ska din själ avkrävas av dig. Vem ska då få det du har samlat?” (Luk 12:20).

Den troende själen ser fram emot den himmelska härligheten hos Herren där ingen synd och inget lidande finns, och detta så snart ”vårt jordiska tält rivs ner” (2 Kor 5:1). Den troende Maria prisar Herren i en typisk biblisk parallellism: ”*Min själ* upphöjer Herren, *min ande* jublar över Gud, min Frälsare” (Luk 1:46–47). Paulus skriver: ”Vi lever här i tro, utan att se. Men vi är ändå vid gott mod och *skulle hellre flytta bort från kroppen och vara hemma hos Herren*” (2 Kor 5:7–8). ”Jag har en längtan att bryta upp och vara hos Kristus, det vore mycket bättre. Men för er skull är det mer nödvändigt att jag får leva kvar här i kroppen” (Fil 1:23–24).

Under första århundradet blev kristna förföljda och de behöver evangeliets tröst under nöd och lidanden i denna fallna värld. Att ”vedermödan” är något framtida, bara en 7-årsperiod, är inte Bibelns lära utan ett mänskligt påhitt (se nedan). Paulus och Barnabas ”styrkte lärjungarnas själar” i Derbe och betonade: ”Vi måste gå igenom *många lidanden* för att komma in i Guds rike” (Apg 14:22). Johannes skriver: ”Jag, er broder Johannes som i Jesus *delar lidandet och riket och uthålligheten med er*” (Upp 1:9). De troende som nått det himmelska målet, ”vilka är de och varifrån kommer de?” ”Det är de som kommer ur den stora nöden” (Upp 7:14). Somliga kristna dog en fruktansvärd död som martyrer för sin tro på Jesus och Guds ord. Men observera: Förföljarna kunde inte *döda deras själar*. Det betonar särskilt Uppenbarelseboken som är *en tröstebok för den förföljda och lidande kyrkan*. Den innehåller vad Johannes fick se när Jesus *lät honom skåda in i den osynliga världen, in i himlen* (Upp 4:1ff), till tröst för den lidande kristna kyrkan. ”Jag såg *själarna* av dem som hade blivit halshuggna för Jesu vittnesbörd och

Guds ord och som inte hade tillbett vilddjuret och dess bild eller tagit emot märket på sin panna eller sin hand. *De levde och regerade med Kristus i tusen år*” (Upp 20:4). *Kroppen var dödad genom halsbuggning men själen levde i den himmelska härligheten* och regerade tillsammans med Kristus (mera om Upp 20:4 nedan).

Till en av rövaren på korset sa Jesus: ”Jag säger dig sanningen: *I dag ska du vara med mig i paradiset*” (Luk 23:43). Eftersom Gärdeborn förnekar själens liv efter den kroppsliga döden, omtolkar han detta ställe på samma sätt som Jehovas Vittnen: ”Jag säger dig sanningen *i dag*: du ska vara med mig i paradiset.” Gärdeborn skriver: ”Jesus säger alltså till rövaren att han ska få vara med i det jordiska tusenårsriket” (s 106).

Om himmel och helvete

Efter döden existerar som sagt ingen själ enligt Gärdeborn, en själ som kommer till himlen genom sin tro eller till det eviga mörkret och pinnan genom sin otro. Gärdeborn skriver: ”Människans uppståndna och återanimerade kropp lever vidare *på jorden*. Läran om en evig tillvaro i himlen eller helvetet kommer av grekiskt inflytande” (s 104). ”Bibels icke-jordiska himmelrike är *Guds boning* och inte avsett för människor” (s 103). ”Till skillnad mot människor har änglarna sin boning i himlen” (s 103). ”Tron att människan vid döden kommer till Jesus i himlen är som vi flera gånger redan sett ett senare tillägg” (s 397). ”Inte heller läran om helvetet som en plats där döda människor lider evig plåga är biblisk. Den härstammar från hednisk tradition” (s 103). ”Ingenstans i Bibeln talas om evig plåga som straff för synd. Nej, att drabbas av Guds vrede innebär att tillintetgöras till ett medvetandelöst tillstånd” (s 404).

Vad lär Bibeln? Jesus säger: ”Den som tror på mig *ska leva om han än dör*, och den som lever och tror på mig *ska aldrig någonsin dö*” (Joh 11:25–26). ”Den som hör mitt ord och tror på honom som har sänt mig, *han har evigt liv. Han drabbas inte av domen utan har gått över från döden till livet*” (Joh 5:24). ”Låt inte era hjärtan oroas. Tro på Gud och tro på mig. I min Fars hus finns många rum... *Ni ska vara där jag är. Och vart jag går, det vet ni*” (Joh 14:1–4). Paulus skriver: ”Vi riktar inte blicken mot det synliga, utan mot det osynliga. *Det synliga är förgångligt, men det osynliga är evigt*. Vi vet att om vårt jordiska tält rivs ner så har vi en byggnad som inte är gjord av människohand. Därför suckar vi i vårt tält och *längtar att få iklä oss vår himmelska boning*” (2 Kor 4:18–5:2). ”Vi har vårt medborgarskap i himlen” (Fil 3:20).

Jesus berättar att när Lasarus dog ”fördes han av änglarna till platsen vid Abrahams sida” (Luk 16:22). I himlen fanns redan Abraham. När den otroende rike mannen dog ”blev han begravd” och hans själ kom till Hades ”*där han plågades*” (v 22, 23). Han säger: ”Jag plågas i den här elden” (v 24) och han vädjar: ”Jag har fem bröder, och han (Lasarus) måste varna dem så att inte de också kommer *hit till plågans plats*” (v 28). Jesus säger: ”Den som inte tror ska bli fördömd” (Mark 16:16). Petrus skriver: ”Så led också Kristus en gång för era synder. Rättfärdig led han i orättfärdigas ställe för att föra er till Gud. Han blev dödad till kroppen men levandegjord genom Anden. I Anden gick han sedan och förkunnade sin seger för *andarna i fångelset*¹, för dem som förr vägrat lyssna när Gud väntade tåligt under Noas dagar medan arken byggdes” (1 Pet 3:18–20).

På den yttersta dagen ska döda och förmultnade kroppar uppstå, hur otroligt det än låter, och *förenas med sitt jag, sina själar*, för den stora räkenskapsdagen. Daniel skriver: ”På den tiden ska ditt folk bli frälst, *alla som är skrivna i boken*. De många som sover i mulden ska vakna, några *till evigt liv* och andra *till förakt och evig skam*” (Dan 12:1b–2). Johannes fick i en syn se den slutliga domen: ”Jag såg de döda, stora och små, stå inför tronen. Och *böcker öppnades och ännu en bok öppnades, livets bok*. Och de döda dömdes efter sina gärningar, efter det som stod skrivet i böckerna. Och havet gav igen de döda som fanns i det, och döden och helvetet gav igen de döda som fanns i dem, och var och en dömdes efter sina gärningar. Och döden och helvetet kastades i eldsjön. Detta är den andra döden. Och *om någon inte fanns skriven i livets bok* kastades han i eldsjön” (Upp 20:12–15). Om de otroende vid den yttersta domen säger Jesus: ”Dessa ska gå bort till evigt straff, men de rättfärdiga (= de troende, iklädda Kristi rättfärdighet) till evigt liv” (Matt 25:46). Paulus skriver tröstande till de kristna: ”Så finns nu ingen fördömmelse för dem som är i Kristus Jesus” (Rom 8:1).

Om Guds rike

Gärdeborn skriver: ”Guds rike kommer att börja 6000 AM” (= hösten 2037 e Kr. Anno Mundi betyder efter världens skapelse) (s 409). ”Bi-

---

1 ”Fängelset” är ett av namnen för Gehenna (helvetet) och ”andarna” är här själar som vägrat lyssna till Guds ord.

beln till och med specificerar landets *geografiska* gränser. Det är denna *jordiska* plats som i Bibeln kallas himmelriket eller Guds rike”, ”en fysisk plats på jorden” (s 387). ”Det *nya Jerusalem* är inte himlen, en annan planet eller en luftburen stad hovrande över jorden, utan det är det *nuvarande* Jerusalem efter att staden restaurerats av Gud i samband med Jesu återkomst” (s 387).

Vad säger Bibeln? Jesus och Guds rike hör ihop. Jesus är den himmelske Människosonen som kommer med Guds rike, ett himmelskt rike som inte likt världsliga riken ska gå under (Dan 7:14). ”Mitt rike är inte av den här världen”, betonar Jesus för Romarrikets representant (Joh 18:36). ”Tiden är inne och Guds rike är nära”, säger Jesus gång på gång (Mark 1:15, Luk 10:11). Guds rike eller himmelriket är lika nära som Jesus är nära, fast hans rike före den yttersta dagen inte kan ses med ögonen: ”Guds rike kommer inte så att man kan se det med ögonen” (Luk 17:20).

Jesus är porten till detta eviga och himmelska rike. Han är den rättfärdighet som riket består av och som alla dess medborgare är iklädda. När Jesus närmade sig Judeens öken sa Johannes Döparen: ”Himmelriket är nära” (Matt 3:2), för Jesus, den av profeten Jesaja utlovade Fräl-saren, var nu nära. Paulus betonar Guds rikets andliga karaktär: ”Guds rike är inte mat och dryck, utan *rättfärdighet och frid och glädje i den helige Ande*” (Rom 14:17). Jesus sa till sina lärjungar: ”Var inte rädd, du lilla hjord, för er Far har beslutat att ge er riket” (Luk 12: 32). Paulus försökte gång på gång övertyga judarna om ”det som hör till Guds rike” (Apg 19:8), men de flesta ville bara veta av ett fysiskt, jordiskt gudsrrike och en jordisk Messias. ”Från morgon till kväll förklarade han för dem om Jesus utifrån Mose lag och profeterna. Vissa lät sig övertygas av hans ord, men andra ville inte tro” (Apg 28:23–24). I två hela år bodde Paulus i Rom, ”*predikade Guds rike och undervisade med stor frimodighet om Herren Jesus Kristus*” (Apg 28:30–31).

Hebreerbrevets författare klargör med all önskvärd tydlighet att det jordiska Jerusalem ingalunda är de troendes hem utan ”det himmelska Jerusalem”. Utan någon charterresa till det jordiska Jerusalem har de *redan nu genom tron kommit till Sions berg*: ”Ni har kommit till Sions berg och *den levande Gudens stad, det himmelska Jerusalem*, till änglar i mångtusental, till *en festgemenskap och församling av förstfödda som har sina namn skrivna i himlen, till Gud* som är allas domare och *till an-*

darna av rättfärdiga som nått fullkomningen. Ni har kommit *till det nya förbundets medlare, Jesus*, och det renande blodet som talar starkare än Abels blod” (Heb 12:22–24).

Om ”uppryckelsen” (the rapture)

Det finns reformerta kyrkor och många enskilda kristna som på grundval av 1 Tess 4:13–18 lär att Kristus ska komma ner från himlen *före* den yttersta dagen och då ”rycka upp” de troende för att möta Herren i rymden. Detta ska ske så *hemligt* att människor plötsligt upptäcker att vissa människor saknas. Det kan vara piloten eller några flygvärdinnor och passagerare i ett flygplan, det kan vara ett antal personer i en samlingsal eller ute på gatan eller i en bil etc.

Men *Bibeln lär ingen hemlig uppryckelse före den yttersta dagen*. Först på den yttersta dagen kommer Jesus tillbaka, inte dessförinnan. ”Medan de såg mot himlen dit han steg upp, stod plötsligt två män i vita kläder hos dem. De sade: ’Galileer, varför står ni och ser mot himlen? Denne Jesus som togs upp från er till himlen, han ska komma tillbaka på samma sätt som ni såg honom stiga *upp till himlen*” (Apg 1:10–11). Jesu återkomst sker inte hemligt utan helt synligt och hörbart. Det är bara att läsa 1 Tess 4:16 rätt innantill: *När en befallning ljuder, en ärkeängels röst och en Guds basun, då ska Herren själv komma ner från himlen*. Herren Jesus talar också om ”starkt basunljud”: ”Då ska Människosonens tecken *synas* på himlen, och jordens alla folk ska jämra sig *när de ser Människosonen komma på himlens moln* med stor makt och härlighet. *Med starkt basunljud* ska han sända ut sina änglar, och de ska samla hans utvalda från de fyra väderstrecken från himlens ena ände till den andra... Då ska två män vara ute på åkern. Den ene ska tas med, den andre lämnas kvar. Två kvinnor ska mala vid kvarnen. Den ena ska tas med, den andra lämnas kvar. *Var därför vakna, för ni vet inte vilken dag er Herre kommer*” (Matt 24:30–31, 40–41).

Varför står det i 1 Tess 4 att alla troende, både de som dött i Kristus och de som lever när den yttersta dagen inträffar, *tillsammans ska ryckas upp bland skyar för att möta Herren i rymden* (v 17)? Därför att troende undrade: Om jag hinner dö före den yttersta dagen, får jag då inte uppleva Herrens härliga återkomst när han hämtar hem sin återlösta brud? Paulus klargör att de som redan ”dött i Kristus” ingalunda missar denna händelse. De ska inte komma på efterkälken utan ”ska uppstå först” (v

16) så att de *tillsammans med de troende som ännu lever* rycks upp bland skyarna till Herren i rymden. Kontrasten består inte mellan ”de *troende* döda” och ”de *otroende* döda” utan mellan ”de *döda* troende” och ”de *levande* troende”.

Men varför *ryckas upp*? Därför att jorden och den här världen ska gå under. De ska inte bli kvar på jorden och gå förlorade. ”*Himmel och jord ska förgå*, men mina ord ska aldrig förgå” (Matt 24:35). Paulus skriver i Första Korintierbrevet att vi ”har *världens slut* inpå oss” (10:11). ”Herrens dag kommer som en tjuv, och då ska himlarna försvinna med våldsamhet då och himlakropparna upplösas av hetta och *jorden och dess verk inte mer finnas till*” (2 Pet 3:10). Johannes berättar i Uppenbarelseboken vad Jesus lät honom se: ”*För hans ansikte flydde jord och himmel, och det fanns ingen plats för dem*” (Upp 20:11).

Gärdeborn har påverkats av missförståndet om en uppryckelse *före* den yttersta dagen. Men eftersom han menar att Guds rike inte är himmelskt utan ett framtida *jordiskt* rike talar han om ett uppryckande *i tio dagar*. Han skriver: ”Under slutstriden är de flesta av Guds barn skyddade någonstans efter mötet med Jesus i luften. (Vi ska strax se att denna tid sannolikt är tio dagar).” Efter dessa tio dagar blir det ”*ett nedstigande* av de uppståndna och de uppryckta tillsammans med Kristus” på Olivberget öster om Jerusalems tempel (s 379). ”Troende människor som blivit uppryckta strax innan återkomsten kommer (efter tio dagar) ’ned från himlen’ för att befolka tusenårsriket” (s 389). ”Uppryckandet behöver inte inkludera de 144 000 från Israels stammar som kommer att skyddas på ett speciellt sätt *på jorden*” (s 379). ”Det verkar som att Jesus kommer att förflytta sig till templet via den östra porten för att upprätta sin tron för evigt” (s 380). ”Eftersom gudsriket kommer att befolkas av en stor grupp oomvända människor med möjlighet att säga ja eller nej till Gud, så kommer det att finnas mission bland hednafolken” (s 391).

Om den första och andra uppståndelsen

Med den första uppståndelsen menar Bibeln den andliga uppståndelsen genom evangeliet, en uppståndelse från andlig död till andligt liv. Den andra uppståndelsen är kroppens uppståndelse på den yttersta dagen (se Joh 5:28–29 och Dan 12:2). Om den andliga uppståndelsen, som inte gäller alla, säger Jesus: ”Jag säger er sanningen: Den som hör mitt ord och tror på honom som har sänt mig, *han har evigt liv. Han drabbas inte av domen utan har gått över från döden till livet*” (Joh 5:24). Den andra

uppståndelsen, avser kroppen och gäller *alla*. Det betonar Jesus i Joh 5:28f: ”Det kommer en tid *när alla som ligger i gravarna* ska höra hans röst och komma ut. De som har gjort gott ska uppstå till liv, och de som har gjort ont ska uppstå till dom.”

Kristna som värddats *för sin tros skull* – som sålunda ”har del i den första uppståndelsen” (Upp 20:5) – de var inte döda utan kom verkligen till himlen, berättar Johannes: ”Jag såg *själarna* av dem som hade blivit halshuggna för Jesu vittnesbörd och Guds ord... De *levde* och regerade med Kristus i tusen år” (Upp 20:4). Men enligt Gärdeborn menas med den första uppståndelsen något helt annat. Den sker vid Kristi domstol före tusenårsriket och före uppräckelsen, år 2036 e Kr (s 397f).

Johannes ser inte något framtida och jordiskt tusenårsrike utan i detta nu, samtidigt med svåra förföljelser, ser han troende människors *själar* i himlen i salig gemenskap med sin Frälsare. Jublande glad över vad han fick se skriver han: ”Salig och helig är den som har del i den första uppståndelsen. Över dem har den andra döden ingen makt, utan de ska vara Guds och Kristi präster och regera med honom i tusen år” (Upp 20:6). Med den andra döden menas den eviga fördömsen i eldsjön som vid yttersta domen drabbar alla som inte är skrivna i livets bok. Det framgår av Upp 20:14–15. Gärdeborn har en annan uppfattning: ”Första och andra döden är graven respektive den slutliga förintelsen, även kallad eldsjön” (s 399).

De tusen åren (10 x 10 x 10) är ett symboliskt tal, *den av den treenige fastställda evangeliets tid fram till slutet*. Det Johannes fick se genom att få blicka in i himlen är till tröst för de kristna som drabbas av mycket lidande. De behöver styrkas ”så att ingen vacklar under dessa lidanden. Ni vet ju själva att det är bestämt att vi ska utstå sådant” (1 Tess 3:3). Jesus hade förutsagt: ”Många falska profeter ska träda fram och bedra många, och eftersom laglösheten ökar kommer kärleken att kallna hos de flesta. Men den som håller ut till *slutet* ska bli frälst. Och detta evangelium om riket ska förkunnas i hela världen till ett vittnesbörd för alla folk. Sedan ska *slutet* komma” (Matt 24:11–14).

Om människans fria vilja och utkorelsen

Enligt Bibeln är den oomvända människan andligt död och blind. Hon kan inte föda sig själv på nytt, välja att uppväcka sig från andlig död till andligt liv och börja älska Gud, säga ja till honom och samarbeta med honom. Hon kan bara säga nej och motarbeta honom. ”Köttets

sinne (dvs den oomvända människans sinne) är fiendskap mot Gud” (Rom 8:7). Vi kan inte föda oss själva på nytt och uppstå till andligt liv. Den nya födelsen är ett under. Bara Gud kan föda oss på nytt genom evangeliet, upptända tro genom evangeliets oförtjänta inbjudan: Kom, ta emot gratis, fritt och för intet! (se Jes 55:1–3). ”Den som inte blir född ovanifrån/på nytt kan inte se Guds rike” (Joh 3:3). ”Också er har *Gud* gjort levande, ni som var döda genom era överträdelser och synder... Av naturen var vi vredens barn, precis som de andra... Av nåd är ni frälsta! *Han* har uppväckt oss med honom och satt oss med honom i den himmelska världen, i Kristus Jesus... *Av nåden är ni frälsta genom tron, inte av er själva. Guds gåva är det*” (Ef 2:1–10).

Gärdeborn lär att oomvända människor utan den nya födelsen ovanifrån kan välja denna födelse, välja livet med Gud, ”välja att samarbeta med honom” (s 8). ”En uppsjö av bibelställen visar att människan har en fri vilja” (s 351). ”Det är var och ens ansvar att själv *välja* sin respons på det erbjudande om evigt liv som finns specificerat i Bibeln” (s 352). Utkorelsen, som visar att trons upptändande och bevarande helt och hållet är Guds nådegärning (se t ex Ef 1:4–6), omtolkar G till ett förutvetande om vad människan kommer att välja. Han skriver ”att Gud redan från skapelsens början *har hållit på med att* registrera de människor som av egen fri vilja valt att samverka med honom” (s 352). G avvisar med rätta den kalvinistiska utkorelsen om en dubbel predestination, dvs en utkorelse också till fördömelse. Men han är blind för att frälsningen enligt Bibeln, såväl trons upptändande som vårt bevarande i tron, helt och hållet är Guds verk, medan fördömsen däremot helt och hållet är människans eget fel.

Läran om utkorelsen vill rikta den troendes blick på Kristus när hon anfåktas av svårigheter och nöd. Denna lära ska inte brukas för ett spekulerande utan hör ihop med evangeliet och vill stärka tron på dess trösterika budskap om nåden allena. Att frälsningen helt och hållet ligger i Guds hand är *en del av evangeliets tröst* ”under alla de förföljelser och lidanden som ni (de troende i Tessalonike) får utstå”, skriver Paulus i sitt andra brev till Tessalonikes församling (1:4). ”Vi måste alltid tacka Gud för er bröder, Herrens älskade, *eftersom Gud från begynnelsen har utvalt er till frälsning genom att ni helgas av Anden och tror på sanningen. Till detta har Gud kallat er genom vårt evangelium*” (1:13f).

Förödande tolkningar

Det är framför allt tolkningen av tre texter som fått förödande konsekvenser för Gärdeborns uppfattning om vad som är biblisk tro. Det är 1) tolkningen av Uppenbarelseboken, 2) tolkningen av Romarbrevet 11:26 och 3) tolkningen av de sjuttio årsveckorna i Daniel 9:24–27.

1) Tolkningen av Uppenbarelseboken och tusenårsriket

När det gäller Uppenbarelsebokens tolkning (och även tolkningen av Rom 11:26) vill jag hänvisa till professor Siegbert Beckers artikel i detta nummer och i det närmast föregående (*Bokstavlig eller andlig tolkning*). Becker visar tydligt hur Uppenbarelseboken själv vill bli förstådd. Redan från första början klargör Johannes att hans syner innehåller symboler som ska tolkas. Med t ex ljustakarna menas församlingarna och med de sju stjärnorna i Jesu högra hand menas församlingarnas änglar (sannolikt pastorer) (1:20).

Enligt Upp 20:1 kommer en ängel ner från himlen med en nyckel i handen. Becker kommenterar: ”Det är helt tydligt att det inte är fråga om en bokstavlig nyckel, en nyckel av stål eller mässing. Det är fråga om nyckeln till avgrunden. Draken är inte en vanlig drake, utan han identifieras här mycket tydligt som djävulen själv. Och djävulen har bundits för tusen år. Uppenbarelseboken har tidigare gjort det helt klart vad det är som gör att djävulen är bunden. När djävulen är bunden med kedjor så är det återigen inte fråga om en kedja i bokstavlig mening, utan det är något som hindrar djävulen från att fritt röra sig. I Upp 12 görs det helt klart att *det som hindrar djävulens fria rörelse är predikandet av evangelium. De tusen år under vilka djävulen har svårigheter att utföra sitt verk är således den tid när evangeliet blir predikat. Djävulen släpps lös i världen när evangeliet försvinner mer och mer...*

Upp 20:4 säger inte ett ord om de heligas kroppar. Det står: *Och jag såg troner, och de som satt på dem fick rätt att döma. Och jag såg själar av dem som hade blivit halshuggna...* Observera att det står: *Jag såg själar av dem som hade blivit halshuggna*, inte själar som blivit halshuggna utan själar *av* dem som hade blivit halshuggna. Dessa själar är helt tydligt skilda från sina kroppar. Dessa själar lever och regerar med Kristus i tusen år. Avsnittet säger inte ett ord om att Kristus regerar här *på jorden*. Om och om igen säger Johannes att han ser dessa ting hända *i himlen*.”

Bibeln lär helt tydligt att när en kristen människa dör går hennes själ till paradiset för att leva med Kristus och att vi får regera med honom. Redan i Upp 3:21 säger Jesus: ”Den som segrar ska jag låta sitta hos mig på min tron, liksom jag själv har segrat och sitter hos min Far på hans tron.”²

2) Tolkningen av Romarbrevet 11:26

Med läran om ett jordiskt tusenårsrike förbinds ofta läran om en universell omvändelse av judarna vid världens slut. Den läran utgår ifrån Rom 11:26, där det står att *hela Israel* ska bli frälst. ”Men återigen måste Bibeln tillåtas tolka sig själv. I Rom 2:29 säger aposteln Paulus att inte alla de som kallas judar i verkligheten är judar. Han säger: *Jude är man ju inte till det yttre... Jude är man i sitt inre, och hjärtats omskärelse sker genom Anden och inte genom bokstaven*. Vad han menar med detta förklarar han i kap 4, där han säger att det är de som tror som är Abrahams barn. Och han gör klart att de som inte tror har inte rätt att kallas Abrahams barn.

Detta påminner om vad Johannes Döparen sa till fariseerna: *Tro inte att ni kan säga inom er: Vi har Abraham till far. För jag säger er att Gud kan väcka upp barn åt Abraham ur dessa stenar* (Matt 3:9). I kap 9 i Romarbrevet säger aposteln Paulus: *Alla som härstammar från Israel är nämligen inte Israel, och alla Abrahams avkomlingar är inte hans barn* (v 6f). Med andra ord, det är inte var och en som tillhör den judiska nationen som är en jude i Guds ögon. Judarna är Guds folk och Guds folk är de troende. Judarnas barn är Abrahams barn och Abrahams barn är återigen de troende.

När du har kommit så långt i Romarbrevet och alltså låter Paulus själv ge definitionen på vad som är en verklig jude eller en verklig israelit, då bör du inte längre ha något problem med vad uttrycket ’hela Israel ska bli frälst’ betyder. Israeliterna är de troende. Vi har inte hittat på den definitionen. Paulus, själv jude efter köttet, ger den i Romarbrevet. När han säger ’hela Israel ska bli frälst’ säger han helt enkelt bara det som Bibeln säger tusentals gånger, nämligen att alla troende ska bli frälsta.

---

2 För en utförligare utläggning av Uppenbarelseboken på svenska rekommenderas Lars Borgström, *Utläggning av Uppenbarelseboken* (2016, kan beställas från författaren). Den som hellre vill *lyssna* på en utläggning av Uppenbarelseboken hänvisas till Biblicum.se >Undervisning >Västerås Bibelforum, föredrag 74–81.

Det är också en annan sak som talar mycket kraftfullt här. Tusenårs- rikesanhängarna säger att när tusenårsriket kommer, då ska alla israeliter bli frälsta. Men det är inte vad Paulus säger. Han säger inte *och det är då hela Israel ska bli frälst* utan: *Och det är så hela Israel ska bli frälst*. Vad han menar blir helt klart av den föregående versen. Han säger att under den nytestamentliga tiden ska hedningar få komma till tro. Under hela denna tid ska också judar komma till tro. När så hedningar kommer till tro och även judar under hela denna tid, ska *på så vis* (på grekiska *houtos*) hela Israel bli frälst. Alltså: hedningarna och judarna som tror, dessa utgör tillsammans hela Israel” (Becker i ovan nämnda artikel).³

Vad lär då Gärdeborn? ”Nationen (Israel) kommer att omvända sig genom att återuppta offertjänsten i ett återuppbyggt tempel innan Gud slutligen frälser den genom Kristi blod” (s 334). ”Under vedermödan kommer judarna att som nation omvända sig under det gamla förbundet” (s 355).

3) Tolkningen av de sjuttio årsveckorna i Daniel 9:24–27

Texten om de sjuttio ”sjuorna” (veckorna) i Daniel 9:24–27 har varit föremål för många olika tolkningsförslag. För en mera utförlig utläggning av denna text, se min artikel om *De sjuttio ”sjuorna” i Daniel 9:24–27* i *Biblicum* nr 1/2009, s 2–16. Det är viktigt att se texten i sitt sammanhang och lägga märke till bakgrunden: Daniel undrar om inte Jeremias profetior om en befrielse från Babels herravälde efter 70 år nu är i färd med att uppfyllas så att Jerusalems ödeläggelse snart är över (se Dan 9:1–2 och Jer 25:11–12, 29:10).

Daniel 9:20–27 utgör *Herrens svar på Daniels bön*. Medan han ännu bad sände Herren Gabriel till honom med besked om *den fulla innebörden och fulla uppfyllelsen av Jeremias profetior*. Sedan klagörs i verserna 24–27 vad som menas med *det sanna återuppbyggandet av Jerusalem och dess tempel*, den sanna befrielsen från fångenskap, synd och död. Uppfyllelsen av profeternas frälsningsprofetior är den som Messias genomför, en frälsning som innebär att han betalar syndaskulden och för fram en evig rättfärdighet. Messias är det sanna templet, det Allraheligaste, den sanna försoningen, den fulla fullbordan av ”syn och

---

3 För en utförligare redogörelse för Israels uppenbarelseuppdrag från Gud och innebörden av Sinaiförbundet, se min skrift *Israel som Guds tjänare* (Biblicums småskrifter nr 16, 2012).

profetia" (9:24). Jämför Paulus ord: "Honom har Gud ställt fram som en nådastol genom tron på hans blod" (Rom 3:25).

Precis som i Uppenbarelseboken är talen symboliska. *Talet 7 betecknar först och främst Guds kärlek till världen* ("Så älskade Gud /= 3/ världen /=4!) och *hans nådiga handlande med sitt folk* (den sjuarmade ljusstaken, de sju dagarna för påsk- och lövhuddohögtiden, talet sju som ständigt upprepas i Uppenbarelseboken etc). Talet 10 står för fullständighet, dvs hela den tid som Gud utmätt för något visst. Sjuttio sjuor (= 10 x 7 x 7) skulle då kunna betyda hela den av Gud utmätta tiden (= 10) för *det sanna återuppbyggandet av Jerusalem och dess tempel*, vilket sker genom Messias och hans återlösningsverk. Jesus säger själv att han är det sanna templet som återuppstår på tredje dagen, dvs när han uppstår från de döda: "Riv ner det här tempel, så ska jag resa upp det på tre dagar" (Joh 2:19). Johannes förklarar: "Templet han talade om var hans kropp" (v 21). Judarna förstod inte detta (v 20), vilket också framgår av en av de anklagelser som lades till grund för dödsdomen mot Jesus: "*Han har sagt: Jag kan riva ner Guds tempel och bygga upp det igen på tre dagar*" (Matt 26:61). Tilläggs kan att de troende är levande stenar i templet Kristus.

Dan 9:26 klargör att Messias inte är en världslig befriare. Han kommer att dödas, "helt utblottad". En sådan Messias kunde inte judarnas ledare tänka sig. Inte heller innebär hans frälsningsgärning att Jerusalem och templet räddas från undergång, klargör Dan 9:26. Tvärtom: "Staden och helgedomen ska förstöras av folket till en furste som kommer." Denna förutsägelse gick i fullbordan år 70 e Kr genom Titus romerska armé. Frälsningen innebär ingen jordisk fred. Versen fortsätter: "Ända till slutet ska det råda krig. *Förödelse är fast beslutet.*" De kursiverade orden anknyter till profetian i Jes 10:22: "Även om ditt folk, Israel, vore som havets sand, så ska bara en rest av det vända om. *Förödelse är beslutad.*"

Vem är *han* i 9:27? Givetvis Messias, han som är svaret på Daniels fråga om frälsningen och som de sjuttio sjuorna handlar om (9:24–27). Messias uppfyller och "stadfäster" det frälsningsförbund som Gud ingick med Abraham. Talet sju betecknar (som redan nämnts) *Guds nådefulla handlande med människorna*. I samband med sitt nådefulla handlande (= "under en sju") ska Gud genom Messias stadfästa förbundet. "Mitt i sjuan", alltså i centrum för Guds nådefulla handlande, sker den största av Guds frälsningsgärningar: Messias död på korset för alla människors

synder. I och med att Messias offerar sig själv som försoningsoffer för alla synder har Sinaiförbundets förebilder för detta offer fått sin fullbordan. Den gammaltestamentliga offertjänsten med slaktoffer och matoffer behövs nu inte längre. Han avskaffar den. Jämför Hebreerbrevets ord om Sinaiförbundets avskaffande: ”Kristus gick in i det allra heligaste en gång för alla, inte med bockars och kalvars blod utan med sitt eget blod, och vann en evig återlösning” (9:12). ”Där synderna är förlättna behövs inte längre något syndoffer” (10:18).

Gärdeborn tolkar Dan 9:27 helt annorlunda. Han menar att ”han” inte är Messias utan Antikrist och att den 70:e årsveckan avser en sju-årig vedermöda. Då handlar inte denna vers om att de offer som pekade fram mot Messias ställföreträdande offer nu tjänat ut, eftersom Messias kommit som det slutliga och evigt gällande offret. Enligt E är det i stället Antikrist som 2000 år senare mitt i en sjuårig vedermöda avskaffar slaktoffer och matoffer. Det betyder att ”det gamla förbundet fortfarande gäller”, skriver han (s 354). ”Gud reaktiverar alltså det gamla förbundet med dess offertjänst och ger på så sätt Israel en chans till omvändelse, medan Antikrist kommer att göra vad han kan för att sabotera det hela ’mitt i veckan’” (s 355). ”Syftet med vedermödan är att tillåta Israel att omvända sig under det för dem gällande förbundet (det gamla), och därför sänder Gud Elia för att hjälpa dem bygga templet och smörja levitiska präster... Därför kanske inte det tredje templet blir klart förrän en bit in i vedermödan, men det är det återupptagna offrandet som definierar starten av Daniels sjuttionde årsvecka” (s 355).

”Templet måste stå klart vid vedermödans mitt eftersom Antikrist då kommer att placera ut förödelsens styggelse på platsen” (s 374). ”Vedermödans andra halvlek kallas för *Antikrists regim*. Djävulen är nu förvisad från himlen och har överlämnat sin makt till vilddjuret med uppdraget att förrinta judarna” (s 375). ”Efter vedermödan kommer det tusenåriga gudsriket på jorden, men faktiskt inte omedelbart efter. Vi ska strax se att det går ett år mellan återkomsten och gudsrikets början, en tid för sanering av den sargade planeten... Det sker en *upprepning* efter de militära sammandrabbningarna... *Kristi domstol* sammankallas och fäller sitt utlåtande... Styrfunktioner och administrativa *uppgifter delas ut* inför Guds rike. *Templet renas, återställs och återinvigs* ... Helgedomen kallas *Hesekiels tempel* eftersom den beskrivs utförligt i hans profetiska bok... *Arvedelar* av det heliga landet *utskiftas* till israeliterna” (s 382).

Vad ska man säga om allt detta? Att det är en följd av ohållbara

och förödande bibeltolkningar, fria spekulationer utan biblisk grund. Bibeln talar inte om någon *sjuårig* vedermöda utan om motstånd och vedermöda under *hela* kristendomens historia. Enligt Upp. 7:14 har alla troende, hela den stora vitklädda skaran inför tronen och inför Lammet, kommit ”ur den stora nöden”, inte bara den allra sista tidens troende. ”Ända till slutet ska det råda krig”, säger Daniel (9:26), inte någon tusenårig jordisk fred. Ja, avfall och spridandet av falska läror ska tillta mot ändens tid och det rena evangeliet bli alltmer sällsynt. Jesus säger: ”Ska människosonen finna tron på jorden när han kommer?” (Luk 18:8).

Gärdeborn ansluter till John Nelson Darbys ”Gap-theory”, dvs att det ska bli ett långt tidsgap på tusentals år mellan den 69:e och den 70:e årsveckan. Det är rena fantasier utan något som helst stöd i Daniel 9. Darby tillsammans med några medarbetare hittade på denna teori först i slutet av 1800-talet. Darby lärde att den ”profetiska klockan” stannade när den kristna församlingen hade konstituerats. När judarna förkastade Kristus slutade nämligen deras klocka att gå. Sedan dess har den stått stilla och ska fortsätta med det tills ”församlingens tidsålder” avslutats genom en uppryckelse. Först då börjar klockan att ticka på nytt för 7 år. Det nya med Gärdeborns utformning av Darbys ”Gap-theory” är att han menar sig kunna fastställa att den profetiska klockan står still i exakt 2000 år.

Att den nytestamentliga församlingen skulle vara en parentes är helt förödande för en rätt bibeltolkning, eftersom just den nytestamentliga tiden enligt Bibeln är den rätta uppfyllelsen och tolkningen av gamla förbundets frälsningsprofetior. Det leder bl a till att t ex Hesekiels geometriska bildspråk i Hes 40–48 tolkas på judaistiskt vis och inte i ljuset av den nytestamentliga uppfyllelsen. Hesekiel ser templet precis i mitten av Guds folk, av det utlovade landet, av riket, för att därmed förkunna att Messias och hans frälsningsgärning är centrum för Guds sanna folk. När jag undrat hur G kan bortse från Nya testamentets tolkningar som uppfyllelsen av gamla förbundets frälsningslöften, är nog förklaringen att nya förbundets gudsfolk betraktas som en parentes.

Andra texter som feltolkats

Denna granskning har redan blivit för lång. Men ytterligare några feltolkningar måste till sist nämnas. För att undvika feltolkningar måste man ge akt på en texts sammanhang och hur texten själv vill bli förstådd. Om den vill förstås bildligt är den bokstavliga tolkningen att

förstå den bildligt. Om den skildrar vad som har skett, sker eller ska ske, t ex skapelseveckan eller Jesu underverk eller hur det gick för den rike mannen och Lasarus, får inte texten tolkas om som allegorisk eller bildlig.

- I 2 Pet 3:8 står: ”*För Herren* är en dag som tusen år och tusen år som en dag.” Bakgrund och sammanhang är att hånfulla människor säger: ”Hur går det med löftet om hans återkomst?” Svaret är: ”Herren dröjer inte med att uppfylla sitt löfte.” ”Han har tålmod med er, eftersom han inte vill att någon ska gå förlorad.” Han kan tålmodigt vänta en dag eller t o m tusen år. En dag *för honom* är som tusen år och tusen år som en dag. Dessa ord rycker G ur sitt sammanhang. När en historisk text om något i vår värld talar om *två* menas egentligen 2000 år, kan han mena. Det är märkligt att Gärdeborn, som har skrivit bra böcker mot evolutionsteorin och hur omöjligt det är att skapelsen har skapat sig själv, inte noterar skillnaden mellan *tid ”för Herren”* och *tid för oss* som är underkastade de processer som Gud nedlagt i sin skapelse! För oss är det omöjligt, *men inte för Herren*, att Arons torra stav kan grönska och ha knoppar, utslagna blommor och mogna mandlar redan efter en dag (se 4 Mos 17:8). För oss är det omöjligt, *men inte för Herren*, att sex stenkrukor med vatten förvandlas till vin med en gång (Joh 2:6–9). Jag minns hur den kände pastorn C G Hjelm, som var nykterist, vid ett studentmöte på 1960-talet sa: ”När fick det tid att jäsa?” (som om vatten kunde förvandlas till vin om det fick tid att jäsa!). För oss är det omöjligt, *men inte för Herren*, att en värld med vuxna träd, djur och två människor blivit till redan efter sex dagar, när det krävs miljoner, ja miljarder år om Herren vore underkastad tiden för de processer som han nedlagt i sin skapelse.
- Här följer några exempel på hur G tillämpar ”tid för Herren” på tid för oss i Guds skapade värld: ”I liknelsen om vingårdsarbetarnas lön motsvarar två denarer två daglöner. Eftersom en dag är tusen år (2 Pet 3:8) ska pengarna alltså räcka i 2000 år som är tiden mellan Jesu första och andra ankomster” (s 323).
- Hos 6:2 tolkas så här: ”På samma sätt som Jesus var död i två dagar och uppstod den tredje, ska Guds folk genomlida två tusenårsperioder mellan Jesu första och andra ankomst, för att sedan ’uppstå’ i det tredje millenniet” (s 38). ”En profetisk dag motsvarar tusen år. Tidsluckan är därför 2000 år lång” (s 339).

- “Många andra händelser i Bibeln sker ’efter två dagar’ eller ’på den tredje dagen’ vilket bekräftar tidsluckans längd på 2000 år: Jesu kropp uppstod på tredje dagen (Luk 24:7). Kroppen är en metafor för den kristna församlingen som också kommer att uppstå på den tredje dagen” (s 340).
- Underverket när Jesus botar en kunglig ämbetsmans son ”handlar om tusenårsriket”. Jesus frågade vid vilken tid sonen hade blivit bättre, och tjänarna svarade: ”I går *vid sjunde timmen* (sjunde millenniet) släppte febern” (Joh 4:43–52). ”Det av synd sjuka Israel kommer alltså att bli helat vid det sjunde millenniet efter skapelsen som motsvarar det tredje millenniet efter Jesu första ankomst” (s 38f).
- ”Hela nationen som ett kollektiv kommer att bli frälst” (s 451). Som stöd anför Hes 36:24–26. Joel 2:28 sägs också syfta på judarnas allmänna omvändelse (s 378), fastän Petrus i Apg 2:14ff hävdar att andeutgjutelsen i samband med hans pingstpredikan är uppfyllelsen av Joel 2:28f.
- Luk 16:19–31 om den rike mannen som kom ”till plågens plats” och Lasarus som av änglarna fördes till platsen vid Abrahams sida får en allegorisk omtolkning. G lär ju: ”Ingenstans i Bibeln talas om evig plåga som straff för synd” (s 404). ”Lasarus är Jesus själv ... Lasarus dör först vilket motsvarar korsfästelsen.” ”Den rike mannen motsvarar de levitiska prästerna” (s 105).
- G angriper ”ersättningsteologin” men förespråkar själv en obiblisk ersättningsteologi, nämligen att de som svikit sitt uppdrag som Guds tjänare ändå är Guds sanna folk. Enligt Bibeln är det de troende som är Guds sanna Israel och består av människor ”från alla folk och stammar och länder och språk” (Upp 7:9). Troende från hednafolken (= ”vilda olivkvistar”, Rom 11:17) har inympats i det troende Israel och Herren har brutit bort otroende judar från det äkta olivträdet (Rom 11:20). ”Alla som härstammar från Israel är nämligen inte Israel, och alla Abrahams avkomlingar är inte hans barn” (Rom 9:6f).
- Under hänvisning till ”mina två vittnen” i Upp 11:3 hävdar G ”att mänskligheten *på nytt* kommer att få information direkt från Gud, efter att den tidigare lagts på sparlåga i samband med Bibelns färdigställande” (s 365). Fortsatt uppenbarelse således.
- ”Bibeln talar om två återkomster från exiler för det judiska folket: ’På den dagen ska Herren *för andra gången* räcka ut handen för att friköpa en rest av sitt folk’ (Jes 11:11). Den första var från den babylonis-

ka fångenskapen, och den andra är den som håller på att ske idag när judarna återsamlas till Israel från jordens alla hörn” (s 340). Detta är helt felaktigt. Med den första gången menar Jesaja räddningen ut ur trälldomshuset Egypten, den andra gången syftar på räddningen från Babel efter den assyriska och babyloniska fångenskapen. Se också Jer 16:14–15 och 23:7–8!

- Jes 66:8, som handlar om den nya födelsens under, tillämpas på staten Israels bildande den 14 maj 1948 (s 344).
- Hes 37:22 om Guds troende folk enat under ”en och samma kung”, nämligen Messias (”min tjänare David”, v 24), tillämpas på judars flyttning till Israel idag (s 345). Jämför med Heb 12:22ff om de troende redan under apostlatiden: ”Ni har kommit till Sions berg och den levande Gudens stad, det himmelska Jerusalem, till ånglar i mångtusental, till en festgemenskap och församling av förstfödda som har sina namn skrivna i himlen, till Gud som är allas domare och till andarna av rättfärdiga som nått fullkomningen. Ni har kommit till det nya förbundets medlare, Jesus, och det renande blodet som talar starkare än Abels blod.”

SE

PS. Anders Gärdeborn har önskat få kommentera min recension. Även om Tidskriften Biblicum inte är något diskussionsforum har jag lovat att publicera en kort kommentar från hans sida. Den kommer i nästa nr.

Gåvoredovisning

Lars-Otto Westerhäll 1 000, Otto Brandal 1 500 NOK, Bjarte Edvardsen 200, Mats Huselius 100, Christian Malm 200, Luth Imanuelsförsamlingen Vännäs 1 000, Martin Wihlborg 800, Christian & Johanna Ahlskog 40 EUR, Roger Loo 500, Okänd 1 Kor 1:22-24 1 000, Onämnd 500, Berta Söreke 200, Tobias Waldemarsson 250, Nina Hansson 500, Gåvor Biblicumdag Alla Helgona 3 800, Kurt Furubrink 500.

Tack för ert generösa stöd! Vi vill, som Judas manar oss, ”fortsätta kämpa för den tro som engång för alla har överlämnats åt det heliga” (Judas brev vers 3).

Biblicumdagar 20–21 januari 2018

Tema: **Reformationen för 500 år sedan och nu**

Tid och plats: lördag 20.1 Fridhem, Vännäs,
söndag 21.1 Dunkersgatan 5, Umeå

Föreläsare: Teol.dr Seth Erlandsson, pastor Ola
Österbacka och pastor Peter Öman

Program lördag:

13.00 *Varför reformation?* SE

14.00 *Med svansarna hopbundna – romare och
svärmare då och nu.* OÖ

15.00 Servering

16.00 *Sammanblandningen av lag och
evangelium.* SE

Program söndag:

13.00 *95 teser för 21:a århundradet.* PÖ

www.biblicum.se

Ny aktuell småskrift:

Martin Luthers befriande upptäckt – det villkorlösa evangeliet

av Seth Erlandsson
32 sidor

Specialpris 20 kr

Beställ från:

Biblicums bokförlag

<https://forlag.biblicum.se>

Vädjan om hjälp

- Vi vädjar till alla som förstår värdet av ett fritt bibelforskningscentrum för information och forskning att ekonomiskt stödja Stiftelsen Biblicum. Utan trogna understödjare kan Biblicum inte fullfölja sin viktiga uppgift.

För gåvor (och även för prenumerationer), använd vårt IBAN-konto: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (för betalningar utanför Sverige också BIC/SWIFT-koden HANDSESS.

I Sverige kan även fortsättningsvis vårt bankgiro 251-4701 användas. I Norge finns kontot DnB NOR 7877.08.15400 ännu en tid men kommer så småningom att avvecklas.

Glöm inte att ange vad betalningen gäller!

- Hjälp oss att sprida våra böcker och småskrifter! Inte minst studerande och lärare behöver en saklig information om Bibeln och bibelforskningen, som inte tar sin utgångspunkt i förlegade bibelkritiska teorier utan noggrant presenterar *biblisk tro och historiska fakta om Bibeln*.

- Hjälp oss också att få flera understödjare och prenumeranter på vår tidskrift!

Stiftelsen Biblicum

Besöksadress:

Hantverkaregatan 8 B, 341 36 Ljungby. Tel 0372/86303

Tidskriftens och bokförlagets expedition:

Biblicum, Hantverkaregatan 8 B, 341 36 Ljungby
Tel 070-3938127. E-mail: biblicum@biblicum.se

Kontakt i Norge:

Egil Edvardsen, Solåsvn. 20, 4330 Ålgård Tel 51617540.
E-mail: egil.edvardsen@luthersk-kirke.no

Biblicums hemsida: www.biblicum.se

Webbutik: forlag.biblicum.se